

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PRÁVNICKÁ FAKULTA

Diplomová práce

Postavení ručitele ve směnečných vztazích

Hana Charvátová

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Vít Horaček, Ph.D.

Katedra obchodního práva

Vypracování diplomové práce: listopad 2013

Prohlášení

Prohlašuji, že Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou prací vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu

V Praze dne 14. listopadu 2013.

.....
Hana Charvátová

Poděkování

Děkuji vedoucímu své diplomové práce JUDr. Vítu Horačkovi, Ph.D. za jeho cenné rady a ochotu v souvislosti se vznikem této práce.

Obsah:

1	ÚVOD.....	6
2	SMĚNKA Z POHLEDU SMĚNEČNÉHO RUČITELE.....	8
2.1	Náležitosti směnky.....	8
2.2	Formální neplatnost směnky jako příčina neplatnosti směnečně–rukojemského vztahu.....	11
3	SMĚNEČNÉ RUKOJEMSTVÍ.....	15
3.1	Pojem směnečného rukojemství a jeho význam.....	15
3.2	Vývoj a prameny právní úpravy.....	17
3.3	Vznik směnečně – rukojemského vztahu.....	19
3.3.1	Způsobilost účastníků.....	19
3.3.2	Prohlášení směnečného ručitele a jeho náležitosti.....	22
3.3.2.1	Forma rukojemského prohlášení.....	22
3.3.2.2	Obsahové náležitosti.....	24
3.3.2.3	Umístění rukojemského prohlášení.....	25
3.3.3	Založení směnečně – rukojemského vztahu.....	27
3.4	Charakteristika směnečně – rukojemského vztahu.....	29
3.4.1	Specifická povaha směnečně – rukojemského vztahu.....	30
3.4.2	Princip subsidiarity a postavení směnečného ručitele.....	32
3.4.3	Akcesoričnost směnečného rukojemství.....	33
3.5	Specifika postavení směnečného ručitele ze zajišťovací směnky.....	36
3.6	Výkon práv ze směnky vůči směnečnému ručiteli.....	37
3.7	Námitky směnečného ručitele.....	39
3.7.1	Základní charakteristika námitek.....	39
3.7.2	Dělení námitek.....	41
3.7.3	Formální (absolutní směnečné) námitky a jejich uplatnění.....	42
3.7.4	Materiální (relativní směnečné) námitky a jejich uplatnění.....	46
3.7.5	Osobní (kauzální) námitky a jejich uplatnění.....	50
3.8	Směnečný ručitel a placení za směnku.....	54
3.9	Právo regresu směnečného ručitele.....	56
4	ZÁVĚR.....	58

5	SEZNAM ZKRATEK	61
6	POUŽITÉ ZDROJE.....	61
7	ABSTRAKT	64

1 ÚVOD

Směnečné rukojemství je neodmyslitelně spojeno s cenným papírem nazývaným směnka. Historie tohoto cenného papíru sahá do daleké minulosti. Rozhodně tím autorka nemíní, že by se jednalo o institut zastaralý nebo v praxi přežitý. Spíše opak by byl pravdou. Směnka vznikla před téměř deseti staletími v souvislosti s rozvojem obchodu. Fungovala jako platební nástroj namísto tehdejších „peněz“. Postupně se směnka přizpůsobovala „nové“ době. Stále větší význam v současné době nabývá funkce zajišťovací. Svoji abstraktní, nespornou a přísně formální povahu si však ponechala.

Vedle možnosti použít směnku jako celek k zajištění pohledávek, existuje možnost zajistit pohledávku vtělenou do směnečné listiny a zvýšit hodnotu tohoto cenného papíru. Čistě směnečně – právní formou zajištění směnky je výlučně směnečné rukojemství. Stejně jako směnka, i její případná součást v podobě směnečně – rukojemského závazku jsou značně specifickými instituty v rámci obecných závazkových vztahů. Specifická povaha směnečného rukojemství tvořená výše uvedenými vlastnostmi s sebou může přinášet komplikace a určité nespravedlnosti. Na druhou stranu se autorka domnívá, že tato specifická povaha je zároveň příčinou existence a užívání směnečného rukojemství (směnky obecně) vedle široké škály zajišťovacích nástrojů dle obecné úpravy i v dnešní době.

V této práci se autorka zaměřuje na postavení ručitele ve směnečných vztazích, jinými slovy směnečné rukojemství a postavení subjektu přebírajícího ručitelský (rukojemský) závazek. Základním a speciálním pramenem právní úpravy směnečného rukojemství je zákon č. 191/1950 Sb., směnečný a šekový. Právní úpravu doplňují jako obecné předpisy především zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník mimo jiné jako právní úprava převodu směnky v podobě postoupení pohledávky a zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád zejména pro oblast soudního řízení. V neposlední řadě je právní úprava vydatně obohacena rozsáhlou judikaturou týkající se postavení směnečného ručitele, jeho práv a povinností.

Je na místě představit strukturu této práce. Skládá se dvou základních částí. První část je věnována náležitostem směnky a důsledkům absence některé z jejích podstatných náležitostí pro postavení směnečného ručitele (rukojmí).

Druhá část práce je věnována směnečnému rukojemství jako takovému. Vedle vývoje, právní úpravy, formálních a materiálních podmínek vzniku směnečné – rukojemského závazku, je značný prostor věnován především vlastnostem směnečného rukojemství, které z něj dělají specifický nástroj zajištění směnečné pohledávky. Tyto vlastnosti předurčují specifické postavení směnečného ručitele (rukojmí).

Další významnou součástí této práce představují jednání věřitele směrem ke směnečnému ručiteli (rukojmí) a naopak, která mohou následovat, pokud poté, co u směnky ať již platné nebo neplatné, nastane její splatnost. Předně přichází v úvahu jednání směnečného věřitele (majitele) směřujícího k výkonu směnečných práv, zejména práva požadovat plnění ze směnky. Směnečný ručitel (rukojmí) má možnost se bránit plnění ze směnky prostřednictvím námitek souvisejících se směnkou nebo vycházejících z mimosměnečných vztahů. Neúspěšnému směnečnému ručiteli (rukojmí) nezbyvá než za směnku zaplatit, což představuje i další kapitolu této práce. Konečně je velmi zajímavé sledovat postavení směnečného ručitele (rukojmí) poté, co za směnku zaplatí a stává se jejím majitelem s právem regresu (postihu) vůči dalším účastníkům směnečných vztazích. Blíže v poslední kapitole této práce.

Aby tato práce měla smysl, je třeba určit, čeho má být docíleno. Jako základní cíl práce si autorka vytyčila přiblížit směnečné rukojemství z právního pohledu, prostřednictvím použitých pramenů zhodnotit postavení ručitele ve směnečných vztazích. V konkrétnějších obrysech je otázkou, čím ovlivněno postavení směnečného ručitele. Podstatným předmětem zkoumání jsou též práva a povinnosti, která přísluší směnečnému ručiteli (rukojmí) zejména vůči směnečnému věřiteli a dlužníkům (v případě regresu) v různých situacích a fázích. Podle výsledků zkoumání přicházejí v úvahu i případně návrhy na změny nebo doplnění právní úpravy v této oblasti.

Splnit výše vytyčené cíle by nebylo možné bez odborných pramenů. Práce je koncipována jako kompilace zdrojů zejména v podobě právních předpisů, knižních publikací odborníků v dané oblasti nebo časopiseckých děl, které významně umožnila seznámit se s problematikou směnečného rukojemství do potřebné hloubky. U jednotlivých kapitol se jedná obvykle o kombinaci dvou a více druhů zdrojů. Při práci s prameny byla využívána metoda popisu daných jevů a metoda srovnávací a různé metody výkladu.

2 SMĚNKA Z POHLEDU SMĚNEČNÉHO RUČITELE

Postavení ručitele ve směnečných vztazích je institut neodmyslitelně spojený s listinným cenným papírem nazývaným směnka. Postavení směnečného ručitele ve značné míře ovlivňuje forma, respektive obsah směnečné listiny. Základním atributem platného směnečně – rukojemského závazku je totiž formálně platná směnka. Pro docílení platnosti směnky je třeba, aby splňovala stanovené náležitosti.

2.1 Náležitosti směnky

Právní úprava směnečných náležitostí se nachází v zákoně č. 191/1950 Sb., směnečném a šekovém (dále jen „ZSS“ nebo „zákon směnečný a šekový“). Této zákonné úpravě odpovídá rozlišování směnek na vlastní a cizí. Konkrétně náležitosti směnky vlastní předepisuje zejména ustanovení čl. I § 75 ZSS ve spojení s ustanovením čl. I § 76 ZSS. U směnky cizí je právní úprava obsažena v ustanovení čl. I § 1 ZSS. Pro oba druhy směnek platí, že se jedná výhradně o listinné cenné papíry. Podkladem, na který je vnášen text, nemusí být pouze papír, ačkoliv jím vzhledem k jeho příznivým vlastnostem samozřejmě nejčastěji je. Pro text směnky není zákonem požadován vlastnoruční zápis výstavcem, postačí i mechanické vnesení^{1, 2}.

Z hlediska zákonných náležitostí je méně obsáhlá směnka vlastní. Z právní úpravy v ustanovení čl. I § 75 ZSS se lze dočíst taxativního výčtu jejích náležitostí:

§ 75

Vlastní směnka obsahuje:

- 1. označení, že jde o směnku, pojaté do vlastního textu listiny a vyjádřené v jazyku, ve kterém je tato listina sepsána;*
- 2. bezpodmínečný slib zaplatit určitou peněžitou sumu;*
- 3. údaj splatnosti;*
- 4. údaj místa, kde má být placeno;*
- 5. jméno toho, komu nebo na jehož řad má být placeno;*
- 6. datum a místo vystavení směnky;*

¹ S výjimkou podpisu výstavce, akceptanta.

² KOVAŘÍK, Zdeněk. *Směnka a šek v České republice*, 6. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, 664 stran. ISBN 978-7400-402-5, str. 22 - 24.

7. podpis výstavce.

Listina, která by stanovené náležitosti neobsahovala, nemůže být platnou směnkou. Pokud rukojemské prohlášení nebude umístěno na platnou směnku, nemůže být ani směnečný ručitel z něj zavázán a směnečně – rukojemský závazek platný.³ Výjimku tvoří absence určitých údajů, která nezpůsobí neplatnost směnky. Jedná se údaje týkající se její splatnosti, místa, kde má být placeno a místa vystavení u směnek vlastních. V tomto případě se užije zákonných domněnek vyjádřených v ustanovení čl. I § 76 ZSS.

(1) Listina, v které chybí některá náležitost uvedená v předchozím paragrafu, není platná jako vlastní směnka, s výhradou případů uvedených v následujících odstavcích.

(2) O vlastní směnce, v níž není údaj splatnosti, platí, že je splatná na viděnou.

(3) Není-li zvláštního údaje, platí, že místo vystavení směnky je místem platebním a zároveň místem výstavcova bydliště.

(4) Není-li ve vlastní směnce udáno místo vystavení, platí, že byla vystavena v místě, uvedeném u jména výstavce.

Je zřejmé, že zákon směnečný a šekový podporuje možnost vystavit platnou vlastní směnku s absencí zmíněných náležitostí. Pro přesnější představu by mohla jednoduchá vlastní směnka vypadat následujícím způsobem⁴.

<p>V Praze dne 20.6.2013.</p> <p>Za tuto směnku zaplatím na řad Pavla Očovaje 5000 Kč.</p> <p>Jana Nováková 5.května 23, Praha 4 (vlastnoruční podpis)</p>
--

³ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Úskalí směnečného rukojemství – akcesoričnost a subsidiarita směnečných avalů.* Bulletin advokacie, roč. 2002, č. 11 – 12, s. 58.

⁴ Zdroj: vlastní konstrukce.

Skutečně by se tato vizualizace dala označit jako platná směnka, protože chybějící údaj ohledně splatnosti je nahrazen zákonnou domněnkou.

Zákonná úprava náležitostí směnky cizí obsahuje vzhledem ke konstrukci závazkového vztahu o jednu náležitost navíc oproti směnce vlastní. Taxativní výčet náležitostí cizí směnky se nachází v ustanovení čl. I § 1 ZSS.

§ 1

Cizí směnka obsahuje:

- 1. označení, že jde o směnku, pojaté do vlastního textu listiny vyjádřené v jazyku, v kterém je listina sepsána;*
- 2. bezpodmínečný příkaz zaplatit určitou peněžitou sumu;*
- 3. jméno toho, kdo má platit(směnečníka);*
- 4. údaj splatnosti;*
- 5. údaj místa, kde má být placeno;*
- 6. jméno toho, komu nebo na jehož řad má být placeno;*
- 7. datum a místo vystavení směnky;*
- 8. podpis výstavce.*

Listina, která by stanovené náležitosti nesplňovala, nemůže být platnou cizí smenkou a tedy ani rukojemské prohlášení na ní učiněné nemůže platně zavazovat.⁵ Výjimkou je situace, kdy na směnečné listině chybí údaje o splatnosti, místě, kde má být placeno nebo místě vystavení. Zde pak platí zákonné domněnky vyjádřené v ustanovení čl. I § 2 ZSS.

§ 2

- (1) Listina, v které chybí některá náležitost uvedená v předchozím paragrafu, není platná jako cizí směnka, s výhradou případů uvedených v následujících odstavcích.*
- (2) O směnce, v níž není údaj splatnosti, platí, že jest splatná na viděnou.*
- (3) Není-li zvláštního údaje, platí, že místo uvedené u jména směnečníkova je místem platebním a zároveň místem směnečníkova bydliště.*
- (4) Není-li ve směnce udáno místo vystavení, platí, že byla vystavena v místě uvedeném u jména výstavce.*

Zákon směnečný a šekový tedy nevylučuje vystavit platbou cizí směnku s absencí výše uvedených náležitostí. Naopak s tím zákonná úprava počítá a pokud by nastala taková

⁵ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Úskalí směnečného rukojemství – akcesoričnost a subsidiarita směnečných avalů*, Bulletin advokacie 2002 č.11-12, str. 58.

situace, nic nebtání tomu, aby se jednalo o platnou směnku. Pro přesnější představu by mohla jednoduchá cizí směnka vypadat následujícím způsobem⁶:

V Praze dne 20.6.2013.	
Za tuto směnku zaplaťte dne 20.6.2014 panu Pavlu Očovajovi částku 5000 Kč.	
Směnečník: Lenka Nováková 5.května 15, Praha 4 (vlastnoruční podpis)	Jana Nováková 5.května 23, Praha 4 (vlastnoruční podpis)

Absence podpisu směnečníka nezpůsobuje neplatnost cizí směny. Vlastnoruční podpis je velmi podstatný z hlediska placení za směnu. Osoba směnečníka se svým podpisem směnečně zavazuje a mění se v akceptanta. Stává se prvním přímým dlužníkem z příslušné směnečné listiny. Bez jeho podpisu je zavázanou osobou pouze výstavce v postavení nepřímého dlužníka.⁷

2.2 Formální neplatnost směny jako příčina neplatnosti směnečně–rukojemského vztahu

Směnka bývá označována jako dokonalý cenný papír. To znamená, že směnečný obligační vztah je vyjádřen vneseným textem pouze v rámci směnečné listiny. Pokud tato listina obsahuje všechny formální náležitosti stanovené zákonem směnečným a šekovým, postačuje to ke vzniku závazku určité osoby zaplatit směnečnou sumu ve

⁶ Zdroj: vlastní konstrukce

⁷ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Směnka a šek v České republice*. 6. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. 664 s. ISBN 978-7400-402-5, s. 65.

stanoveném místě a čase majiteli směnky.⁸ Při absenci taxativně stanovených náležitostí se stává směnka na základě zákona směnečného a šekového neplatnou. Podstatná z pohledu postavení ručitele ve směnečných vztazích je formální platnost směnky, která podmiňuje platnost směnečně - rukojemského obligačního vztahu.⁹

U obou druhů směnek je podmínkou jejich platnosti označení „směnka“ zakomponované do vlastního textu směnečné listiny jako jeho součásti, bez ohledu na grafickou úpravu, která může být i odlišná u sledovaného výrazu.¹⁰ Jde o protiklad vlastnosti obecných závazku, kde podstatný je obsah listiny, nikoliv její název.¹¹ Vložení slova „směnka“ do nadpisu na listinu, jeho použití jako jiného slovního druhu než podstatné jméno nebo jako synonymum typu „směnečná listina“, „trata“ nebo „směnečný list“ by neznamenal splnění zákonného požadavku na formu směnky, tedy její platnost.¹² Naopak bližší specifikace směnky a užití v textu výrazů jako „vistasměnka“ „cizí směnka“, „vlastní směnka“ a jim podobných jsou přípustné. Znamenají naplnění zákonného požadavku ohledně výše zmíněné náležitosti a nezpůsobí tedy neplatnost směnky.¹³

Zákonná náležitost, která se liší dle druhu směnky, je bezpodmínečný slib (směnka vlastní), respektive příkaz (směnka cizí) zaplatit směnečnou sumu¹⁴. Podstatné z hlediska platnosti směnky je tedy, aby se v žádné podobě v jejím textu nevyskytovala podmínka. Co se příkazu/slibu týká, není vyloučena obsáhlejší formulace typu „Za tuto směnku prosím zaplaťte..“, ale naopak nepřipustná by byla doložka typu „ Za tuto směnku daruji/vydám...“ a podobně.¹⁵ Přípustná je také u směnky vlastní doložka, kde sloveso je vyjádřeno ve 3.osobě znějící „.....výstavce zaplatí.....“¹⁶ Vedle bezpodmínečnosti slibu nebo příkazu musí znít směnečná klauzule na určitou peněžitou

⁸ Nález Ústavního soudu z dne 10. září 2009, sp. zn. III ÚS 3113/08

⁹ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Úskalí směnečného rukojemství – akcesoričnost a subsidiarita směnečných avalů*. Bulletin advokacie, roč. 2002, č. 11 – 12, s. 58.

¹⁰ Více v rozsudku Nejvyššího soudu České republiky ze dne 7. května 2003, sp. zn. 29 Odo 430/2002.

¹¹ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Směnka a šek v České republice*. 6. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. 664 s. ISBN 978-7400-402-5, s. 78.

¹² KOTÁSEK, Josef. *Směnečné právo - komentář k čl. I zákona směnečného a šekového*. 1. vydání. Praha: Prospektrum, 2006. 319 s. I. ISBN 80-7175-136-7, s. 20.

KOTÁSEK, Josef, POKORNÁ, Jarmila, RABAN, Přemysl a kolektiv. *Kurs obchodního práva: Právo cenných papírů*. 4. vydání. Praha: C.H.Beck, 2005. 728 s. ISBN 80-7179-855-X, s. 492.

¹³ CHALUPA, Radek. *Zákon směnečný a šekový, komentář 2. vydání*. Praha: Linde, 2006. 624 s. ISBN 80-7201-570-2, s. 9.

¹⁴ Vizualizace slibu/příkazu se nachází v předchozí kapitole.

¹⁵ CHALUPA, Radek. *Zákon směnečný a šekový, komentář 2. vydání*. Praha: Linde, 2006. 624 s. ISBN 80-7201-570-2, s. 11.

¹⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 24. listopadu 2009, sp. zn. 29 Cdo 1010/2009.

sumu. Směnečnou sumu lze vyjádřit číselně i slovně¹⁷. Je podstatné, aby zněla na peněžité plnění a byla vyjádřena měnou platnou v den vystavení směnky.¹⁸

Podstatnou náležitostí je vedle výše zmíněných jazykové vyjádření na směnečné listině. Je třeba, aby směnečná klauzule byla sepsána v jazyce, ve kterém je vyjádřena směnečná listina. Text směnky tedy musí být sepsán v jazykové jednotě.¹⁹ Dvojjazyčný text směnečné listiny by znamenal neplatnost směnky, s výjimkou se údaje nadbytečný²⁰. Směnka může používat cizího jazyka, podmínkou je, aby se nejednalo o uměle vytvořený jazyk, těsnopis nebo kódovaný jazyk.²¹

Podstatnou náležitostí směnky cizí je údaj o osobě, vůči níž směřuje příkaz za směnku zaplatit. Osoba směnečníka musí být dostatečně identifikována, aby bylo možné určit, kdo má platit směnečnou sumu. Minimem je uvedení jeho jména a příjmení. Formální platnosti směnky, která je „prerekvizitou“ platnosti směnečně – rukojemského vztahu, nebude bránit, pokud by se jednalo o smyšlenou, neexistující osobu. Rovněž platnost směnky není ohrožena v případě, že oproti pravděpodobně původnímu záměru, nebude nikdy akceptována. Důsledkem pak není neplatnost směnky, ale neexistence závazku směnečníka, tudíž absence přímého dlužníka.²² Ze znění ustanovení čl. I § 1 písm. 3 ZSS vyplývá, že není nezbytné, aby bylo použité označení „směnečník“, ale musí být ze směnečné listiny zřejmé, kdo má za směnku zaplatit. Není vyloučena ani pluralita směnečníků a zastřená směnka vlastní²³. Neplatnou by byla zastřená směnka vlastní vystavená na vlastní řad²⁴.

Další podstatnou náležitostí je uvedení splatnosti směnečné sumy. Právní úpravu je obsažena v ustanoveních čl. I § 30 až 37 ZSS. Směnky lze z hlediska splatnosti rozlišit na datosměnky, fixní směnky, vistasměnky a lhůtní vistasměnky. Splatnost lze tedy

¹⁷ Dle ustanovení čl. I § 6 odst. 1 ZSS má v případě vyjádření směnečné sumy oběma způsoby přednost vyjádření slovní. Jedná se o nevyvratitelnou domněnku, tedy případný odlišný záměr účastníku od formálního vyjádření nebud zkoumán.

¹⁸ KOTÁSEK, Josef, POKORNÁ, Jarmila, RABAN, Přemysl a kolektiv. *Kurs obchodního práva: Právo cenných papírů*. 4. vydání. Praha: C.H.Beck, 2005. 728 s. ISBN 80-7179-855-X, s. 494.

¹⁹ KOTÁSEK, Josef, POKORNÁ, Jarmila, RABAN, Přemysl a kolektiv. *Kurs obchodního práva: Právo cenných papírů*. 4. vydání. Praha: C.H.Beck, 2005. 728 s. ISBN 80-7179-855-X, s. 492.

²⁰ Bez ohledu na jazykové vyjádření nadbytečný údaj nezpůsobuje neplatnost směnky. Takový údaj nebude brán v úvahu.

²¹ KOTÁSEK, Josef. *Směnečné právo - komentář k čl. I zákona směnečného a šekového*. 1. vydání. Praha: Prospektrum, 2006. 319 s. I. ISBN 80-7175-136-7, s. 20.

²² KOTÁSEK, Josef. *Akceptace směnky*. Časopis pro právní vědu a praxi. Brno: Masarykova univerzita. 2001, roč. 9, č. 4, s. 385-389. ISSN 1210-9126.

²³ Jako směnečník je označen sám výstavce směnky.

²⁴ Jedná se o vlastní slib k placení za směnku vůči sám sobě.

stanovit na viděnou²⁵, určitý čas po viděné nebo od data vystavení²⁶ nebo určitý den²⁷. Vyloučeno je určit splatnost jiným způsobem pod sankcí neplatnosti směnky.

Na směnce jako další podstatná náležitost musí být uvedeno místo, kde má být za směnku placeno. Jedná se o náležitost, která v případě neuvedení nezpůsobuje neplatnost směnky. Podstatné je, aby se při vyhotovování směnky zúčastněné osoby vyhnuli alternativně určeným místům, příliš velké nebo neurčité jednotce (okres, stát, pouhý název ulice bez určení obce). Jinou možnost splnění tohoto zákonného požadavku představuje určení třetí osoby, u které je směnka splatná. Takové určení se nazývá domicilování směnky. V případě, že se objevil rozpor mezi platebním místem a domicilem, směnka by pro neurčitost nebyla platná.²⁸

Na směnce musí být vyznačena osoba, které nebo na jejíž řad má být placeno. Věřitel ze směnky, která nebyla převedena rubopisem²⁹ nebo cessí³⁰ na jinou osobu, se nazývá remitent. Od jeho osoby se odvíjí oprávnění k výkonu práv ze směnky i pro další věřitele. U údaje o remitentovi postačí jeho jméno a příjmení. Další údaje slouží k upřesnění identifikace a odlišení, ale nejsou povinné. Protože tyto údaje jsou pouze podpůrnými, nemohou způsobit neplatnost směnky a pokud jsou nesprávné, nepřihlíží se k nim.³¹

Povinnou náležitostí je datum a místo vystavení směnky u obou druhů směnek. Nezbytným předpokladem platné směnky je vyznačení dostatečně určitého a v budoucnu existujícího data. Za dostatečně určité se považuje vyznačení dne, měsíce a roku, bez ohledu na formu vyjádření. Tento údaj nesmí chybět pod sankcí neplatnosti směnky. Opět není přípustné zvolit alternativně nebo kumulativně více časových údajů. Pokud je na směnce uvedeno místo splatnosti, je místo vystavení směnky údajem nižší důležitosti, přesto po formální stránce se jedná o směnečnou náležitost. Při tom je

²⁵ Vistasměnka je zákonnou formou splatnosti směnky v případě absence tohoto údaje. Je u ní omezena doba k předložení k placení do 1 roku od jejího vystavení.

²⁶ Dato směnka, u které je významné, že nelze stanovit splatnost jako určité období po vystavení.

²⁷ Fixní směnka. U fixních směnek je přípustné určit splatnost na začátku, v polovině, na konci určitého měsíce, naopak vyloučena je doložka neurčitá „na Vánoce 2014“.

²⁸ KOTÁSEK, Josef, POKORNÁ, Jarmila, RABAN, Přemysl a kolektiv. *Kurs obchodního práva: Právo cenných papírů*. 4. vydání. Praha: C.H.Beck, 2005. 728 s. ISBN 80-7179-855-X, s. 492.

²⁹ Rubopisem je převoditelná každá směnka, která obsahuje doložku „na řad“ nebo neobsahuje žádnou zákonnou doložku. Jde o tzv. ordresměnky, tedy cenný papír na řad.

³⁰ Směnka opatřená doložkou „nikoli na řad“ je převoditelná postoupením pohledávky dle NOZ. Je nazývána jako rektasměnka, tedy cenný papír na jméno.

³¹ Vrchní soud v Praze. Význam vedlejších údajů o remitentovi, Soudní rozhledy 2001 r. 7 č. 4, str. 123 ISSN 1211-4405.

Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 24. října 2000, sp. zn. 5 Cmo 342/2000

nepodstatné, jestli se jedná o údaj pravdivý. Logicky jsou pro tento údaj sníženy zákonné nároky oproti místu platebnímu. Nicméně platí obdobně (s menší příností) zásady zmíněné pro místo platební.³²

V neposlední řadě je neopominutelnou náležitostí směnky podpis jejího výstavce. Podpis výstavce je třeba na směnečné listině umístit tak, aby byl zřejmý jeho úmysl uzavírat svým podpisem směnečné prohlášení³³ a tím zavázat svou osobu v souladu se zněním směnky. Směnka musí být opatřena vlastnoručním podpisem výstavce, nelze ho nahradit mechanicky a podobně. O formální stránce podpisu výstavce platí obdobně jako o podpisu směnečného ručitele. K němu bude uvedeno více v následujících.

Jak je zřejmé z výše uvedeného, u směnek se projevuje značný formalismus. Pokud zákonem daná forma směnečné listiny není dodržena, nemůže být platným ani rukojemský závazek s ní spojený.

3 SMĚNEČNÉ RUKOJEMSTVÍ

Směnečné rukojemství³⁴ představuje jeden z nástrojů zajištění směnky. Jedná se o specifický prostředek ochrany proti nezaplacení směnky. Osobu, která převzala ručitelský závazek ze směnky, lze označit jako směnečného ručitele, směnečného rukojmího nebo avalistu (dále bude vedle zmíněných pojmů užívána jako synonymum k ním zjednodušená forma „rukojmí“).

3.1 Pojem směnečného rukojemství a jeho význam

Jak již bylo uvedeno, směnečné rukojemství označuje jeden ze způsobů zajištění směnky, který je institutem výhradně směnečného práva. Nejde ovšem o výlučnou variantu a lze užít i jiné, obecné prostředky zajištění dle zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (dále jen „NOZ“ nebo „nový občanský zákoník“) ve formě smlouvy nebo písemného prohlášení o převzetí ručitelského závazku. Obecné zajištění existuje obvykle vedle směnky, nikoli vtělené do této listiny³⁵. Zaniká pak se

³² KOVAŘÍK, Zdeněk. *Směnka a šek v České republice*. 6. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. 664 s. ISBN 978-7400-402-5, s. 7.

³³ V opačném případě by mohl soud uznat některé části směnky za neplatné.

³⁴ Synonymem je označení „směnečné ručení“ nebo „aval“.

³⁵ Na druhou stranu nic nebrání umístění obecného osobního ručitelského prohlášení na směnečnou listinu, pokud je z něj dost zřejmé, že jde o směnečné ručení.

zaplacením za směnku.³⁶ Nabízí se otázka, jestli má vůbec vedle široké škály obecných zajišťovacích prostředků, nějaký význam směnečné rukojemství. Aby bylo možné otázku zodpovědět, je nezbytné prozkoumat obsah tohoto institutu. Směnečné rukojemství má svou specifickou povahu, z čehož zároveň pramení i rozdíly oproti obecným prostředkům zajištění, včetně obecného osobního ručení³⁷ (dále jen „obecné ručení“), které by svou zákonnou konstrukcí mělo mít ke směnečnému rukojemství nejbližší.³⁸ Nejvýraznější rozdíl oproti obecnému způsobu ručení spočívá v zákonem limitovaném okruhu vztahů, které lze tímto způsobem zajistit. Jedná se o institut sloužící k zajištění pouze směnečných závazků. Další rozdíl spočívá v omezení projevů zásadních vlastností obecného ručení, tedy subsidiarity a akcesoričnosti. Jiným názorem na danou problematiku je zachování těchto vlastností s odlišným obsahem v oblasti směnečného ručení.³⁹ Specifikem je rovněž z hlediska obsahu směnečně – rukojemského závazku fakt, že rukojmí se zaručuje za zaplacení směnečné sumy na principu solidarity, což označuje povinnost rukojmího vyrovnat danou sumu prakticky bez ohledu na konkrétní osobu, v jejíž prospěch převzal ručitelství závazek. Po zaplacení rukojmím za směnku, může tento využít regresního nároku proti určitým⁴⁰ směnečným účastníkům.⁴¹ Specifická povaha směnečného rukojemství bude rozvedena v následujících kapitolách.

Zákonná definice směnečného rukojemství neexistuje. Na základě vlastností tohoto institutu lze teoreticky vykonstruovat definici. Směnečné rukojemství označuje právní závazkový vztah sloužící k zajištění existujících směnečných vztahů. Jako vhodnější zdůrazňující specifickou povahu směnečného rukojemství lze uvést modifikovanou definici, podle níž je směnečné rukojemství zvláštní směnečná forma rukojemského závazku, jehož podstata spočívá ve skutečnosti, že se rukojmí zavazuje specifickým směnečným způsobem na rozdíl od obecného ručení dle nového občanského zákoníku.

³⁶ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Směnka a šek v České republice*. 6. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. 664 s. ISBN 978-7400-402-5, s. 176.

³⁷ Obecným osobním ručením je myšlena forma obecného osobního zajištění závazku dle nového občanského zákoníku, u kterého jsou patrné vlastnosti typické pro zajišťovací nástroje – subsidiarita a akcesoričnost, tedy např. nikoliv bankovní záruka.

³⁸ KOTÁSEK, Josef, POKORNÁ, Jarmila, RABAN, Přemysl a kolektiv. *Kurs obchodního práva: Právo cenných papírů*. 4. vydání. Praha: C.H.Beck, 2005. 728 s. ISBN 80-7179-855-X, s. 517.

³⁹ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Směnka a šek v České republice*. 6. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. 664 s. ISBN 978-7400-402-5, s. 147.

⁴⁰ Může se obrátit na svého avaláta nebo jeho předchůdce.

⁴¹ KOTÁSEK, Josef, POKORNÁ, Jarmila, RABAN, Přemysl a kolektiv. *Kurs obchodního práva: Právo cenných papírů*. 4. vydání. Praha: C.H.Beck, 2005. 728 s. ISBN 80-7179-855-X, s. 517.

Význam směnečného rukojemství již částečně vyplývá z výše uvedeného. Obecně platí, že každý zajišťovací nástroj má poskytovat věřiteli silnější ochranu před nezaplacením dlužné částky. Je zřejmé, že tuto výhodu poskytují věřiteli i obecné způsoby zajištění, proto se nabízí otázka, co navíc přináší institut směnečného rukojemství. Odpověď je naznačena výše, jedná se o institut přísnější ochrany než je tomu u obecného ručení. Za možné úskalí směnečného rukojemství lze označit paradoxně menší důvěru věřitele a sice v osobu dlužníka ze směnečné listiny. Tento negativní jev lze v praxi vyloučit prostřednictvím tzv. zastřené⁴² směnečného rukojemství, které má v konečném důsledku podobné účinky. Nicméně v České republice převládá užívání směnečného rukojemství učiněného standardní cestou, tedy formou rukojemského prohlášení, nikoliv zastřené směnečné rukojemství. Výhodou užití tohoto způsobu pro věřitele je omezená možnost užití kauzálních (nesměnečných) námitek směnečným ručitelem.⁴³

3.2 Vývoj a prameny právní úpravy

Celosvětovým mezníkem v oblasti sjednocování směnečného práva je Ženevská úmluva⁴⁴, dohodnutá na konferenci směnečného práva v Ženevě⁴⁵ roku 1930. Ženevské směnečné právo se promítlo do právní úpravy na našem území. Ačkoliv právní úprava na území tehdejšího Československa byla nepřehledná a přijetí úpravy nové by situaci pomohlo vyřešit, trvalo téměř 20 let, než došlo k přijetí zákona č. 191/1950 Sb., směnečného a šekového, který právní úpravu na celém území sjednotil.⁴⁶ Zákon směnečný a šekový platí v téměř původní podobě dodnes.

Před přijetím zákona směnečného a šekového byla na našem území právní úprava směnečného rukojemství (směnečného práva) roztržena⁴⁷ a sporná⁴⁸ z hlediska

⁴² Rukojmí se uvede (podpíše) vedle výstavce na směnce vlastní, akceptanta na směnce cizí nebo jako indosant u obou typů.

⁴³ KOTÁSEK, Josef. *Směnečné rukojemství*. Právní rozhledy. Praha: Beck, 2000, roč. 8, č. 4, s. 138-143. ISSN 1210-6410.

⁴⁴ Jedná se o tři úmluvy – Úmluva o jednotném směnečném zákoně, Úmluva o střetech zákonů, Úmluva o směnečných poplatcích.

⁴⁵ Z počátku podepsalo Ženevskou úmluvu 26 států, ratifikovalo jí jich 19, ale postupem času podepsaly, ratifikovaly další státy, popř. sjednotily své směnečné právo s Ženevskou úmluvou faktickou cestou. Na druhou stranu státy anglo – amerického systému právní úpravu dle Ženevské úmluvy nepřevzaly.

⁴⁶ KOTÁSEK, Josef, POKORNÁ, Jarmila, RABAN, Přemysl a kolektiv. *Kurs obchodního práva: Právo cenných papírů*. 4. vydání. Praha: C.H.Beck, 2005. 728 s. ISBN 80-7179-855-X, s. 473.

⁴⁷ Za doby okupace bylo přijato vládní nařízení o Jednotném směnečném řádu č. 111/1941 Sb., zatímco na Slovensku byl přijat zákon č. 255/1941 Sl. z..

platnosti některých pramenů. Tato původní úprava byla v některých aspektech odlišná oproti právní úpravě současné. Rozdíly⁴⁹ oproti současné právní úpravě spočívaly zejména v nemožnosti učinit rukojemské prohlášení na opisu směnečné listiny, ve znění domněnky pro případ absence údaje určujícího osobu, v jejíž prospěch ručitel směnku zajistil, nemožnosti omezení směnečného rukojemství z hlediska směnečné sumy nebo poplatku, kterému směnečné rukojemství podléhalo na základě zákona č. 48/1928 Sb., o směnečném poplatku. Nařízení o Jednotném směnečném řádu č. 111/1941 Sb., již respektovalo závěry Ženevské úmluvy, nicméně i zde lze nalézt určité odlišnosti.⁵⁰ Nejvýznamnějším rozdílem je možnost překvalifikování směnečného rukojemství na obecné ručení, pokud by rukojemství nesplňovalo podmínky dané nařízením o Jednotném směnečném řádu č. 111/1941 Sb..

Z hlediska směnečného rukojemství je podstatné, že jeho právní úprava obsažená v zákoně směnečném a šekovém o jeho účinnosti zůstala nezměněná. Právní úprava směnečného rukojemství se nachází především v čl. I § 30 až § 32 ZSS.

„§ 30

(1) Zaplacení směnky může být pro celý směnečný peněz nebo pro jeho část zaručeno směnečným rukojemstvím.

(2) Tuto záruku může dát třetí osoba nebo i ten, kdo se už na směnku podepsal.

§ 31

(1) Rukojemské prohlášení se píše na směnku nebo na přívěsek.

(2) Rukojemství se vyjadřuje slovy "jako rukojmí" nebo jinou doložkou stejného významu; rukojmí je podepíše.

(3) O pouhém podpisu rukojmího na líci směnky platí, že zakládá směnečné rukojemství, nejde-li o podpis směnečníka nebo výstavce.

(4) V prohlášení je třeba udat, za koho se přejímá. Není-li to udáno, platí, že se přejímá za výstavce.

§ 32

(1) Směnečný rukojmí je zavázán jako ten, za koho se zaručil.

⁴⁸ Kromě výše zmíněného nařízení a slovenského zákona se nabízela otázka, zda není na místo právní úpravy z doby okupace platná právní úprava přijatá na území Československa zákon č. 1/1928 Sb, z. a n., směnečný.

⁴⁹ Dle zákon č. 1/1928 Sb. z. a n. směnečném.

⁵⁰ KOTÁSEK, Josef, POKORNÁ, Jarmila, RABAN, Přemysl a kolektiv. *Kurs obchodního práva: Právo cenných papírů*. 4. vydání. Praha: C.H.Beck, 2005. 728 s. ISBN 80-7179-855-X, s. 476.

(2) Závazek směnečného rukojmího je platný i tehdy, je-li závazek, za který se zaručil, neplatný z jiného důvodu než pro vadu formy.

(3) Zaplatí-li směnečný rukojmí směnku, nabyvá práv ze směnky proti tomu, za koho se zaručil, a proti všem, kdož jsou této osobě směnečně zavázáni.“

Kromě zákona směnečného a šekového je pramenem směnečného práva, tedy i směnečného rukojemství zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník⁵¹.

3.3 Vznik směnečně – rukojemského vztahu

Vznik směnečně – rukojemského vztahu je vázán na splnění zákonných podmínek. Jednou ze složek je způsobilost subjektů vztahu (avaláta, směnečného rukojmího) a náležitosti spojené s rukojemským prohlášením.

3.3.1 Způsobilost účastníků

Pro způsobilost účastníků směnečně – rukojemského vztahu platí obdobně podmínky jako u způsobilosti účastníků jiných směnečných vztahů. Základním předpokladem, který musí být v každém případě splněn, je způsobilost avaláta a směnečného rukojmí k právům a povinnostem, resp. právní osobnost.⁵² Ta přísluší fyzickým osobám od narození⁵³ a právnickým osobám od jejich vzniku⁵⁴.

Důležitým závěrem z výše uvedeného je mimo jiné skutečnost, že avalátem nebo směnečným rukojmím může být osoba fyzická i právnická. Není vyloučena ani pluralita u obou druhů účastníků.

Vedle právní osobnosti je nezbytné pro způsobilost účastníků směnečně se zavazovat vlastním právním jednáním svéprávnost. Je třeba splnit zákonné podmínky. Ke způsobilosti účastníků zaručit se jako směnečný rukojmí neexistuje zvláštní komplexní právní úprava. Zákon směnečný a šekový se zabývá způsobilostí směnečně se zavazovat ve dvou svých ustanoveních. První z nich je z oblasti mezinárodního směnečného práva a sice ustanovení čl. I § 91 odst. 1 ZSS, které se týká rozhodného práva:

⁵¹ Dle ustanovení § 3081 NOZ s účinností od 1.ledna 2014.

⁵² KOVAŘÍK, Zdeněk. *Směnka a šek v České republice*. 6. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. 664 s. ISBN 978-7400-402-5, 26 – 28.

⁵³ Na základě ustanovení § 23 NOZ.

⁵⁴ Na základě ustanovení § 118 NOZ.

§ 91

(1) Způsobilost osoby směnečně se zavazovat se řídí právem státu, jehož je příslušníkem. Prohlašuje-li toto právo za rozhodující právo jiného státu, užije se práva onoho jiného státu.

Dalším ustanovením je čl. III § 1 ZSS týkající se vedle směnek i šeků.

§ 1.

Směnečně nebo šekově se může zavazovat každý, kdo je způsobilý vlastními úkony se zavazovat.

Z daného ustanovení vyplývá, že postačí obecná způsobilost k právním úkonům čili svéprávnost.

Svéprávnosti nabývají fyzické osoby zletilostí, to znamená dosažením věku osmnácti let. Je podstatné, že fyzická osoba nesmí být ve svéprávnosti omezena⁵⁵. Vzhledem k náročnosti směnečných vztahů musí být tedy osoba fyzická plně svéprávná, aby se mohla vlastním právním jednáním směnečně zavazovat. Zavazovat osobu bez plné svéprávnosti lze prostřednictvím zákonného zástupce nebo opatrovníka buď se souhlasem soudu nebo v rámci běžné správy jmění bez něj.⁵⁶

U právnických osob se nabytí svéprávnosti kryje s naplněním znaků právní osobnosti, tedy rozhodujícím je okamžik vzniku. Je zde určitá modifikace, kdy právní jednání učiněné v období mezi založením a vznikem právnické osoby, ji za určitých okolností může zavazovat. A sice musí jít o právní jednání za právnickou osobu jejím jménem, které je do tří měsíců od jejího vzniku právnickou osobou převzato. Za těchto podmínek je pak právnická osoba zavázána z učiněné jednání od počátku. V opačném případě zůstává zavázána osoba, která takto jednala.⁵⁷ Za právnickou osobu v oblasti směnečných závazků jednají oprávněné osoby⁵⁸.

Směnečně – rukojemský závazek lze vedle výše zmíněného převzít i v zastoupení na základě plné moci. Podmínky pro takové zastoupení jsou stanoveny v čl. III § 3 odst.2 ZSS⁵⁹.

⁵⁵ Ustanovení § 55 an. NOZ.

⁵⁶ Ustanovení § 461 odst.1 NOZ.

⁵⁷ Ustanovení § 126 NOZ

⁵⁸ Dle ustanovení § 161 an. NOZ je jím především statutární orgán právnické osoby (jeho člen). Dále jimi mohou být ustanovený opatrovník, zaměstnanci v rozsahu obvyklém vzhledem k jejich zařazení a funkci, kterou zastávají.

⁵⁹ Ustanovení odkazuje na jemu předcházející ustanovení čl. III § 2 ZSS, které se zabývá podpisem v podobě křížků nebo znaků.

§ 3

(2) Zmocnění k podpisu směnky nebo šeku musí být písemné. V případech uvedených v § 2 je k platnosti zmocnění zapotřebí notářského nebo soudního zápisu.

Pod sankcí neplatnosti zákon směnečný a šekový v ustanovení čl. I § 3 odst. 2 upravuje další náležitosti týkající se podpisu zmocněnce.

§ 3.

(1) Neplatné jsou směnečné nebo šekové projevy učiněné tak, že někdo podepíše jméno osoby zastoupené. Zmocněnec musí podepsat své vlastní jméno a připojit údaj, za koho podpisuje.

Pokud by na směnečné listině figuroval jen podpis a rukojemská doložka bez dalšího, projeví se směnečná přísnost a osoba, která se takto podepsala bez ohledu na úmysly, se zavázala ke směnečnému ručení. Na druhou stranu, pokud nastane situace, kdy chybí pouze údaj o osobě, za kterou se zmocněnec podepisuje, právní pohled se změní. K tomu se vyjádřil Vrchní soud v Praze. Ve svém rozsudku ze dne 25. dubna 2006 sp. zn. 5 Cmo 73/2006 uvádí následující: „*Podepsaný ke svému podpisu připojil doložku, že jedná jako zástupce, nemůže být sám osobně směnečně zavázán, a to ani v případě, že nelze uzavřít, koho by měl vlastně při podpisu směnky zastupovat*“.

Zvláštní právní úprava je obsažena v čl. I § 8 ZSS pro případ směnečných závazků převzatých bez zmocnění (zákonného nebo smluvního) nebo při jeho překročení.

§ 8

Kdo se podepíše na směnku jako zástupce osoby, za kterou není oprávněn jednat, je sám směnečně zavázán, a zaplatí-li, má tatáž práva, jaká by měla osoba, za kterou podle svých údajů jednal. To platí i o zástupci, který překročil meze svého oprávnění

Při překročení jednatelského oprávnění je tedy bez dalšího zavázána osoba „domnělého“ zástupce. Na druhou stranu právní jednání zástupce může zastoupeného zavazovat i při překročení jednatelského oprávnění, ale jen za podmínky, že takové jednání schválí zastoupený bez zbytečného odkladu.⁶⁰

Způsobilost být avalátem se kryje se způsobilostí směnečného rukojmího, až na rozdíl vyplývající ze zákona směnečného a šekového. Jedná se o ustanovení čl. I § 32 odst. 1 ZSS, které hovoří o platnost závazku směnečného rukojmí a jeho závislosti na zajištěném směnečném závazku. Svěprávnost avaláta není nezbytnou podmínkou

⁶⁰ Ustanovení § 440 odst.1 NOZ.

vzniku platného směnečně – rukojemského závazku. Neplatnost zajištěného směnečného závazku z důvodu absence svéprávnosti avaláta nepůsobí neplatnost směnečně – rukojemského závazku. Zůstává požadavek na vlastnoruční podpis avaláta na směnce nezbytný k platnému převzetí rukojemského závazku. Nelze se zaručit za osobu směnečníka nebo osoba, které směnka „prošla rukama“ tzv. blankotradicí, tedy její podpis se na směnce neobjeví.⁶¹

3.3.2 Prohlášení směnečného ručitele a jeho náležitosti

Stejně jako ve směnečných vztazích obecně, projevuje se značná míra formalismu a směnečné přísnosti i ve vztahu směnečně – rukojemském. Je nutné, aby byly dodrženy zákonné náležitosti týkající se směnečného prohlášení. Nezbytný je soulad formy i obsahu směnečného prohlášení se zákonem. Vizuální stránka (náležitosti směnečného prohlášení) jsou podmínkou jeho formální platnosti. Materiální platnost je rozhodná pro závaznost směnečně – rukojemského závazku. Má smysl ji zkoumat teprve po určení, že rukojemský závazek je formálně platný. Podmínkou materiální platnosti je způsobilost účastníků směnečně – rukojemského vztahu.⁶²

3.3.2.1 Forma rukojemského prohlášení

Formou rukojemského prohlášení se rozumí forma právního úkonu učiněného určitou osobou v úmyslu zajistit směnečnou pohledávku. Významné je z hlediska formy ustanovení čl. I § 31 odst. 1 ZSS, které nepřímou předepisuje písemnou formu úkonu jako celku. Jiným zákonným požadavkem důležitým z hlediska formy rukojemského prohlášení je způsob vyjádření převzetí rukojemského závazku. Tím způsobem může být v zákoně směnečném a šekovém explicitně vyjádřené „jako rukojmí“, ale i doložka se stejným významem. Často užívaná alternativa je např. „per aval“.

§ 31

(1) Rukojemské prohlášení se píše na směnku nebo na přívěsek.

(2) Rukojemství se vyjadřuje slovy "jako rukojmí" nebo jinou doložkou stejného významu; rukojmí je podepíše.

⁶¹ KOTÁSEK, Josef. *Směnečné rukojemství*. Právní rozhledy. Praha: Beck, 2000, roč. 8, č. 4, s. 138-143. ISSN 1210-6410.

⁶² KOVAŘÍK, Zdeněk. *Směnka a šek v České republice*. 6. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. 664 s. ISBN 978-7400-402-5, s. 48.

Vedle výše zmíněných poznatků, se dá poukázat i na další požadavky ohledně formy rukojemského prohlášení. Z výše uvedeného ustanovení vyplývá, že podpis směnečného rukojmí musí být proveden vlastnoručně. U osob, které nejsou schopny se vlastnoručně podepsat, lze tento přísný zákonný požadavek nahradit podpisem v podobě za jiných okolností nepřijatelných znaků. Platnost je podmíněna formou úředního zápisu. Vše uvedené je potřeba zaznamenat na směnečnou listinu nebo její přívěsek. Pro ostatní údaje rukojemského prohlášení zákon nepředepisuje formu vlastnoručního vyjádření, mohou tedy vzniknout např. vtištěním.⁶³

Jak již bylo zmíněno, směnečným rukojmím může být osoba fyzická i právnická a není vyloučena ani jejich pluralita. Tato přípustná varianta jistým způsobem může zkomplikovat situaci v souvislosti s formou rukojemského prohlášení. Tato souvislost je předmětem konkrétního případu z praxe. Úmyslem podepsaných osob bylo zavázat společnost, na místo toho soud konstatoval na základě přípustnosti plurality směnečných rukojmí vázanost jednotlivých fyzických osob, nikoliv vázanost právnické osoby, jak bylo zamýšleno. Forma rukojemského prohlášení vypadala tak, že na směnce figurovaly podpisy osob (skutečně členů představenstva určité právnické osoby), text „členové představenstva“ a příslušná doložka o avalu. K tomu se v usnesení vyjádřil Nejvyšší soud České republiky dne 27. ledna 2004, sp. zn. 29 Odo 842/2002, když konstatoval následující.

„Statutární orgány právnických osob jsou zároveň i samy o sobě a za sebe účastníky právních vztahů, a proto, i když jednání těchto osob zavazuje právnické osoby vždy, nemůže to platit jindy, než je-li zřejmé, že jednají za tyto právnické osoby. Tak tomu je v případě, kdy je součástí podpisu právnické osoby jak její označení, tak i podpis osoby, případně osob, které jménem právnické osoby jednají... Samotní členové představenstva nebo představenstvo nejsou právnickou osobou, ale jsou odlišnými subjekty, kteří v určitém případě jménem právnické osoby jednají.“

Z uvedeného rozhodnutí vyplývá, že je nezbytné přesně vyjádřit vůli zavázat právnickou osobu, aby na místo toho nedošlo ke vzniku závazku osob fyzických, jejichž úmyslem nebylo zavázat samy sebe. Nestačí pouze, jestliže je záměr zřejmý jako tomu bylo v soudním případě výše. Z jakého jiného důvodu by na směnce figuroval podpis a pod ním označení funkce podepisujících osob jako jednatelů určité společnosti.

⁶³ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Směnka a šek v České republice*. 6. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. 664 s. ISBN 978-7400-402-5, s. 37.

Nicméně opět má přednost formalismus a příznačná směnečná přísnost a zavázány zůstaly fyzické osoby. Autorka se ztotožňuje s rozhodnutím soudu, a sice z pohledu konstrukce směnečného práva, která nemusí vždy vyjádřit možnost nejpravděpodobnější, ale „pouze“ formálně správnou jako v tomto případě.

3.3.2.2 Obsahové náležitosti

Z hlediska formy směnečného prohlášení je podstatné, že se jedná o skripturní akt nutně opatřený vlastnoručním podpisem směnečného rukojmí (nebo znaky ve formě úředního zápisu). Z výše uvedeného ustanovení čl. I § 31 odst. 1, 2 ZSS spolu s jeho následujícími odstavci lze dovodit, že obsah rukojemského prohlášení může vypadat třemi způsoby.

§ 31

(3) O pouhém podpisu rukojmího na líci směnky platí, že zakládá směnečné rukojemství, nejde-li o podpis směnečníka nebo výstavce.

(4) V prohlášení je třeba udat, za koho se přejímá. Není-li to udáno, platí, že se přejímá za výstavce.

Základním zákonným požadavkem je tedy vlastnoruční podpis nebo jeho výše zmíněná alternativa. Zde se projevuje směnečná přísnost a při absenci nelze text na směnce považovat za závazné rukojemské prohlášení.⁶⁴

Druhým údajem je doložka vyjadřující, že se osoba zavazuje jako směnečný rukojmí způsobem stanoveným zákonem. Z hlediska pojmosloví obecně ale i konkrétně této práce, resp. jejího názvu je zajímavé, že doložka „jako ručitel“ není praxí jednomyslně považována za platnou doložku ve smyslu převzetí směnečně – rukojemského závazku. Pojmy jako ručitel, ručení nejsou pojmy směnečnými, v zákoně směnečném a šekovém je zákonodárce neužil. Situace se navíc komplikuje tím, že zákon nebrání tomu, aby obecné ručení dle nového obchodního zákoníku bylo vyznačeno na směnečnou listinu nebo její přívěsek.⁶⁵ Proto může vzniknout pochybnost, o jaký typ ručení, resp. podle kterého právního předpisu, se jedná. Nicméně autorka zcela a soudní praxe převážně se přiklání k názoru, že jedná o doložku stejného významu jako sousloví „jako

⁶⁴ KOTÁSEK, Josef. *Směnečné rukojemství*. Právní rozhledy. Praha: Beck, 2000, roč. 8, č. 4, s. 138-143. ISSN 1210-6410.

⁶⁵ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Směnka a šek v České republice*. 6. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. 664 s. ISBN 978-7400-402-5, s. 122.

rukojmí“⁶⁶. Argumentem pro tento názor by autorka označila primární roli směnečných závazků na listině směnky, tudíž obecné ručení by mělo být speciálně odlišeno, pokud se má objevit na směnce. Zákon směnečný a šekový připouští i absenci této doložky a situaci řeší tak, že se jedná o směnečného rukojmího v případě, kdy nejde o podpis směnečníka nebo výstavce.⁶⁷

Nepovinnou součástí směnečného prohlášení je zmínění osoby, za kterou směnečný rukojmí zaručuje. Pokud tato není stanovena, platí, že se rukojemský závazek přejímá za výstavce.⁶⁸

Tedy prvním způsobem, jak se dá vyjádřit, že se určitá osoba zaručuje ve formě směnečného rukojemství, je opatřit směnečnou listinu třemi atributy. Předně a vždy je to podpis⁶⁹. Druhým atributem je doložka vyjadřující, že se daná osoba směnečně zavazuje právě jako rukojmí. Posledním údajem je vnesení osoby, v jejíž prospěch se směnečný rukojmí zavazuje, na směnečnou listinu nebo přívěsek. Rukojemské prohlášení se všemi těmito položkami se nazývá úplné.⁷⁰

Dalším způsobem převzetí směnečně – rukojemského závazku je tzv. zkrácené rukojemské prohlášení. Pro tento typ prohlášení je typická absence údaje o avalátovi. Je tvořeno podpisem a rukojemskou doložkou.⁷¹

Následuje způsob nejjednodušší a sice podpis na líci směnky. Směnečně – rukojemský závazek takto vzniká na základě rukojemského prohlášení, které je nazýváno holý aval nebo také aval minimální. Nesmí se ovšem jednat o akceptaci směnky cizí nebo podpis výstavce. Podpis je nutno umístit na líci směnky. V opačném případě, na příklad na rubu směnky, by se mohlo jednat o rubopis, konkrétně tzv. blankoindosament.⁷²

3.3.2.3 Umístění rukojemského prohlášení

Základem pro zákonné umístění rukojemského prohlášení je ustanovení čl. I § 31 odst. 1 ZSS, který zní následujícím způsobem.

⁶⁶ KOTÁSEK, Josef, POKORNÁ, Jarmila, RABAN, Přemysl a kolektiv. *Kurs obchodního práva: Právo cenných papírů*. 4. vydání. Praha: C.H.Beck, 2005. 728 s. ISBN 80-7179-855-X, s. 518.

⁶⁷ KOTÁSEK, Josef. *Směnečné rukojemství*. Právní rozhledy. Praha: Beck, 2000, roč. 8, č. 4, s. 138-143. ISSN 1210-6410.

⁶⁸ Tamtéž, s. 140.

⁶⁹ Více k podpisu směnečného rukojmího je uvedeno v předchozích kapitolách.

⁷⁰ KOTÁSEK, Josef, POKORNÁ, Jarmila, RABAN, Přemysl a kolektiv. *Kurs obchodního práva: Právo cenných papírů*. 4. vydání. Praha: C.H.Beck, 2005. 728 s. ISBN 80-7179-855-X, s. 518.

⁷¹ Tamtéž, s. 518.

⁷² Tamtéž, s. 518.

§ 31

(1) Rukojemské prohlášení se píše na směnku nebo na přívěsek.

Je tedy pevně stanoveno, že rukojemské prohlášení se umísťuje na směnku nebo na list se směnkou pevně spojený nazývaný přívěsek⁷³. Nic bližšího zákonem stanoveno není. Je proto přípustné, aby se směnečný rukojmí podepsal na rub nebo líc směnky. Nejběžnější je přitom podpis na líci směnečné listiny, ale v úvahu přicházejí obě varianty. Jak bylo výše naznačeno, na rubu směnky nebude dostačující pro platný směnečně – rukojemský závazek minimální rukojemské prohlášení v podobě pouhého podpisu.⁷⁴ Vedle toho zákon připouští opatřit rukojemským prohlášením opis směnky s totožnými účinky, což vyplývá z ustanovení čl. I § 67 odst. 3 ZSS.

§ 67

(3) Opis lze indosovat a opatřit rukojemským prohlášením stejně a s týmiž účinky jako prvopis.

Z hlediska umístění rukojemského prohlášení, především podpisu jako jeho jediné mandatorní složce má značný význam rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 10. května 2005, sp. zn. 29 Odo 628/2004. V daném případě byly základem sporu dva protichůdné názory ohledně podpisu na směnečné listině. Prvním z nich je tvrzená neplatnost směnky z důvodu absence podpisu výstavce, tedy podpis na směnce patří směnečnému rukojmí, nikoliv výstavci. Druhá strana tvrdila, že se jedná o podpis výstavce a tedy platnou směnku. Nejvýznamnější část argumentace soudu zní následovně:

„.....že jde o podpis výstavce, je nesprávný; za takový podpis jej považovat, jak to vyplývá z jeho umístění na směnce, nelze. Na tom nic nemění ani to, že podpis žalovaného je na směnce vyznačen dvakrát, a sice jednou vlevo, kde jsou uvedeny údaje o něm, jakožto fyzické osobě, rovněž tam je uvedena doložka per aval. Směnka je ovládána zásadou směnečné přísnosti a je nutno vycházet jen z listiny samotné. Otázka, co bylo úmyslem osob, jež směnku podepsaly, je nerozhodná. To, zda směnka obsahuje či neobsahuje podpis výstavce, musí být zřejmé přímo ze samotné listiny, a to každému, jemuž se směnka může dostat do rukou, a nelze zjišťovat, co bylo, či nebylo úmyslem osoby, jež ji podepsala.“

⁷³ Neboli allonge.

⁷⁴ KOTÁSEK, Josef, POKORNÁ, Jarmila, RABAN, Přemysl a kolektiv. *Kurs obchodního práva: Právo cenných papírů*. 4. vydání. Praha: C.H.Beck, 2005. 728 s. ISBN 80-7179-855-X, s. 517.

Jak je zřejmé z rozhodnutí soudu výše, podstatný je projev vůle, nikoli už tolik úmysl. Rozhodující pro vyhodnocení je vizuální stránka směnky a skutečnost, zda je podpis nepochybně spojen se směnečným prohlášením. Autorka považuje za zcela opodstatněný požadavek na umístění podpisu a pokrytí textu směnečného prohlášení.

3.3.3 Založení směnečně – rukojemského vztahu

Zákonná úprava se problematikou doby vzniku směnečně – rukojemského závazku nezabývá. Na první pohled by se mohlo zdát, že při absenci zákonných požadavků souvisejících s časovým hlediskem vzniku směnečného rukojemství, nebude se v této oblasti vyskytovat mnoho sporných otázek. Realita a praxe ale vypadá jinak a k otázkám ohledně vzniku směnečného rukojemství lze nalézt nemálo judikátů řešících tuto problematiku často v podobě směnečných námitek dlužníků proti platebnímu rozkazu.

Z pohledu časového je vzhledem k absenci zákonné úpravy možné směnku opatřit rukojemským prohlášením prakticky kdykoliv (projevuje se časová volnost). Vynechání údaje o datu opatření směnky rukojemským prohlášením nepůsobí žádné komplikace, protože není postiženo neplatností. Datace není mandatorní náležitostí rukojemského prohlášení. Proto není vyloučeno, aby prohlášení směnečného ručitele bylo spojeno s jakýmkoliv datem, včetně neexistujícího nebo dřívějšího než je datum podpisu avaláta. Zajisté přichází v úvahu nejjednodušší varianta a sice datum úplně vynechat.⁷⁵ Zákonem není vyloučena ani varianta opatření směnky avalem až po její splatnosti.

Umístění rukojemského prohlášení na směnku dříve než podpis avaláta znamená jistou výjimku z principu časové volnosti. Vzhledem k omezené akcesorické povaze (případně odlišnému obsahu tohoto pojmu) u směnečného rukojemství by teoreticky mohl platit i výše zmíněný typ závazku. Existují tři varianty, kdy se podpis směnečného rukojemce dostane na směnečnou listinu později než podpis avaláta. Jedním z nich je případ tzv. blankosměnky, jejíž vyplnění je závislé na znění vyplňovací smlouvy. Jiným případem je směnka, na které chybí podpis avaláta (osoby odlišné od výstavce), tedy platná směnka nebo na níž chybí podpis výstavce (výstavce – avaláta), tedy neplatná směnka.⁷⁶

⁷⁵ KOTÁSEK, Josef. *Směnečné rukojemství*. Právní rozhledy. Praha: Beck, 2000, roč. 8, č. 4, s. 138-143. ISSN 1210-6410.

⁷⁶ KOTÁSEK, Josef. *Směnečné rukojemství*. Právní rozhledy. Praha: Beck, 2000, roč. 8, č. 4, s. 138-143. ISSN 1210-6410.

Zákon směnečný a šekový neobsahuje žádnou definici blankosměnky, ale ustanovení čl. I. § 10 ZSS se o ní zmiňuje..

§ 10

Nebyla-li směnka, která byla při vydání neúplná, vyplněna tak, jak bylo ujednáno, nemůže se namítat majiteli směnky, že tato ujednání nebyla dodržena.

Kromě zákona směnečného a šekového se v jiných právních pramenech nenalézá úprava náležitostí nebo definice blankosměnky. To stejné platí i pro ujednání o způsobu doplnění blankosměnky. Zákon tedy nezná ani požadavky na pořadí podpisů na blankosměnce. Přesto se lze dopátrat mnoha soudních rozhodnutí, kde je namítána neplatnost rukojemského závazku z důvodu časového aspektu. Nežřídkou je i namítání, že se nejedná o směnečné rukojmí z důvodů absence podstatné náležitosti směnky v době podpisu rukojmího na směnečné listině. Významný je pro tuto otázku rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25. března 2003, sp. zn. 29 Odo 483/2002:

„Pro ujednání o doplnění nejsou předepsány žádné formální náležitosti. Blankosměnka ještě není skutečnou směnkou, tou se stává až do doplnění chybějících náležitostí. Účinky přeměny blankosměnky ve směnku řádně vyplněnou pak nastávají ex tunc, ex tunc tedy vznikne i závazek rukojmí, který se na blankosměnku podepsal. V projednávané věci znali žalovaní v době podpisu obsah směnek, věděli za koho přejímají rukojemství, o jaké částky se jedná a kdo je výstavcem. Nemohou tedy vznášet vůči majiteli námitky přípustné podle § 10 směnečného zákona.“

Je zřejmé, že absence podstatných náležitostí v době podpisu avale na blankosměnce není důvodem neplatnosti rukojemského prohlášení. V tomto je judikatura jednotná.⁷⁷

V případě druhém je otázkou, zda se jedná o stádium teprve vznikající směnky nebo směnky, která je již uvedena do oběhu. U směnky uvedené do oběhu by se dalo uvažovat o neplatnosti rukojemského prohlášení vzhledem k neexistenci závazku, který je předmětem zajištění. Ovšem vzhledem k dokazovací povinnosti by mohla nakonec být rozhodující finální podoba směnky, nikoliv doba, kdy byly na směnku vneseny relevantní podpisy účastníků směnečných vztahů. K problematice směnky ve stádiu vzniku se velmi výstižně vyjádřil ve svém rozsudku ze dne 19. září 2007, sp. zn. 29 Cdo 1047/2007 Nejvyšší soud České republiky a dospěl k následujícím závěrům:

⁷⁷ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 23. listopadu 2005, sp. zn. 29 Odo 1261/2004 nebo usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 1. srpna 2007, sp. zn. 29 Odo 721/2006 a jiné.

*„Podstatná pro posouzení toho, zda v daném případě šlo o směnku úplnou, byla podle odvolacího soudu její podoba v době **emise směnky**, tj. kdy v době, kdy byla směnka **uvvedena do oběhu**. Dále odvolací soud uzavřel, že směnečný zákon nestanoví pořadí podpisů osob uvedených na vznikající směnce, ani pořadí zápisů na směnce. V projednávaném případě lze cizí směnky vystavené žalobkyní na její vlastní řad za okamžik emise směnky považovat okamžik, kdy směnku nabyt první majitel (remitent). K tomu v daném případě došlo po přijetí směnky, poté, co žalovaná jako aval učinila prohlášení, že přejímá směnečné rukojemství za příjemce, po doplnění směnky o další údaje požadované čl. I. § 1 směnečného zákona a konečně po podpisu směnky výstavcem.“*

Sporná směnečná listina byla uvedena do oběhu jako platná směnka obsahující veškeré zákonem požadované náležitosti. Nelze proto namítat neplatnost směnky. Autorka se domnívá, že každé směnečné prohlášení má být považováno za řádně učiněné z hlediska časového, pokud není prokázán opak. To odpovídá principům, na kterých je postaveno směnečné právo.

Třetí varianta by ani neměla být uvažována z důvodu determinace platnosti směnečně – rukojemského vztahu formální platnosti směnky. Autorka se domnívá, že takový rukojemský závazek by v žádném případě neměl platit. Nicméně s ohledem na finální podobu směnky, kam může být po podpisu směnečného rukojmí doplněn podpis výstavce, by z důvodu důkazní nouze mohl být závazek uznán platným.

3.4 Charakteristika směnečně – rukojemského vztahu

Směnečně – rukojemský vztah vzniká jednostranným právním úkonem na základě svobodné vůle subjektů vyjádřené zákonem daným způsobem co do obsahu, formy a dalších náležitostí. Podstatná je také způsobilost subjektu, který se má zaručit. Struktura směnečně – rukojemského vztahu by naznačovala, že nejbližší bude mít směnečné rukojemství k obecnému ručení (osobnímu). Avšak ze specifické povahy tohoto vztahu mohou vyplynout i odlišné závěry.

Vedle směnečného rukojemství lze směnku zajistit prostřednictvím jiných zajišťovacích nástrojů, jejichž právní úprava se nachází v novém občanském zákoníku. Ve větší či menší míře vykazují tyto zajišťovací nástroje dvě základní vlastnosti. Jsou jimi

subsidiarita a akcesoričnost.⁷⁸ Je otázkou, v jaké míře nebo zda vůbec se vzhledem ke specifické povaze směnečného rukojemství, projevují tyto vlastnosti u směnečného rukojemství. Více v kapitolách věnovaných přímo této problematice.⁷⁹

3.4.1 Specifická povaha směnečně – rukojemského vztahu

Pro směnečně – rukojemský vztah je charakteristická jeho specifická povaha v rámci zajišťovacích nástrojů. Směnečné rukojemství je institutem ryze směnečně – právním. Jeho povaha je determinována silným formalismem typickým ve větší či menší míře pro všechny vztahy související se směnkou. Stejně jako pro směnku obecně jsou typické vlastnosti jako nespornost, abstraktnost, bezpodmínečnost a formálnost, platí zajisté to samé i pro směnečné rukojemství, které je její součástí.

Jednou z typických vlastností směnečného rukojemství je tedy jeho bezpodmínečná povaha.⁸⁰ Závazným předpokladem jeho vzniku je bezpodmínečné přijetí záruky za zaplacení směnečné sumy buď v její plné výši nebo z části. Výkladovou metodou a *contrario* lze dojít k závěru, že se dle zákona směnečného a šekového nelze zaručit za částku převyšující směnečnou sumu. To vyplývá z ustanovení čl. I § 30 odst. 1 ZSS.

Zatímco pro obecné ručení platí, že se subjekt ručitelským prohlášením zavazuje za individuálně určeného dlužníka a jeho dluh, bez ohledu a bez závazku vůči případným dalším dlužníkům, kteří nejsou uvedeni v prohlášení. Směnečný ručitel se zaručuje ve vztahu k určitému dlužníku pouze ve formálním smyslu. Formálně se směnečně – rukojemský vztah řídí ustanovením čl. I § 31 ZSS, který stanoví povinnost uvést subjekt, za který se zaručuje, včetně zakotvení zákonné fikce pro případ jeho neuvedení. V takovém případě se zaručuje směnečným rukojmím za výstavce. Fakticky se směnečný rukojmím zaručuje spíše za směnku jako celek, nikoliv „svého“ dlužníka. Bez ohledu na to, kdo byl k placení za směnku vyzván a kdo směnku nezaplatil, ač již nastala splatnost, může majitel směnky požadovat zaplacení směnečné sumy po směnečném ručiteli. Lze konstatovat, že směnečný ručitel se nezavazuje za určitého dlužníka ale za směnku jako celek. Směnečný ručitel garantuje zaplacení za směnku ve vztahu ke všem

⁷⁸ SADECKÝ, Lukáš. *Směnečné rukojemství pohledem avala (avalisty)*, Právní rozhledy, roč. 2010, č. 12, s. 426.

⁷⁹ *Ručení* [online]: *Právní úprava a jeho změny*. [cit. 28. 10. 2013] Dostupné z: http://www.sagit.cz/pages/lexikonheslatxt.asp?cd=151&typ=r&levelid=oc_400.htm

⁸⁰ SADECKÝ, Lukáš. *Směnečné rukojemství pohledem avala (avalisty)*, Právní rozhledy, roč. 2010, č. 12, s. 425.

dlužníkům, jejichž podpisy figurují na směnečné listině, včetně možných budoucích dlužníků.⁸¹

Významný rozdíl oproti obecnému ručení v souvislosti s předchozím odstavcem spočívá v omezené vazbě závazku směnečného rukojmí oproti obecnému ručiteli. Pro právo věřitele ze směnečného vztahu obrátit se se svojí pohledávkou na směnečného rukojmí je nepodstatné, kdo byl k placení za směnku původně vyzván nebo kdo nezaplatil. Je tedy možné obrátit se na směnečného rukojmí garantujícího závazek výstavce bez ohledu na druh směnky, ačkoliv výstavce nebyl k placení vyzván a nebyl tou osobou, která za směnku nezaplatila.⁸²

Specifická povaha se projevuje i ve vztahu směnečného rukojmí k věřiteli. Směnečný rukojmí je garantem zaplacení vůči aktuálnímu majiteli⁸³ směnky, bez zřetele na způsob převodu (příпустného na základě zákona směnečného a šekového podle formy směnky) či přechodu práv ze směnky. Nelze se zaručit ve formě směnečného rukojemství pouze vzhledem k určitému věřiteli a nikoliv jeho nástupcům.⁸⁴

Další vlastností odlišující směnečné rukojemství od obecného ručení lze označit jeho značně samostatnou povahu. Směnečný rukojmí je dlužníkem samostatným. U obecného ručení představuje ručitel pouze osobu stojící vedle dlužníka hlavního. Naproti tomu ručitel směnečný je dlužníkem solidárním, tedy zavázaným společně a nerozdílně s ostatními dlužníky. Zákon směnečný a šekový upravuje postavení směnečného ručitele v ustanovení čl. 1 § 47 odst.1.

§ 47

(1) Všichni, kdož směnku vystavili, přijali, indosovali nebo se na ní zaručili, jsou zavázáni majiteli rukou společnou a nerozdílnou.

Pokud směnečný ručitel za směnku zaplatí, sám se dostane do postavení věřitele a je mu umožněno uplatnění práv, které mu v novém postavení náleží. Vycházíme při tom z ustanovení čl.1 § 47 odst.3 ZSS.⁸⁵

⁸¹ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Úskalí směnečného rukojemství – akcesoričnost a subsidiarita směnečných avalů*. Bulletin advokacie, roč. 2002, č. 11 – 12, s. 55 – 56.

⁸² Tamtéž, s. 56.

⁸³ Může se jednat o remitenta, indosatáře nebo osobu, která získala směnku na základě cesse nebo přechodu vlastnického práva.

⁸⁴ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Úskalí směnečného rukojemství – akcesoričnost a subsidiarita směnečných avalů*. Bulletin advokacie, roč. 2002, č. 11 – 12, s. 56.

⁸⁵ Tamtéž, s. 56.

§ 47

(3) Stejně právo má každá osoba, která se podepsala na směnku a ji vyplatila.

Výše uvedené ustanovení samozřejmě platí i pro směnečného rukojmí, který pokud za směnku zaplatí, byť i částečně, náleží mu regresní právo vůči avalátovi a jeho předchůdcům do výše sumy, kterou plnil.

3.4.2 Princip subsidiarity a postavení směnečného ručitele

Subsidiarita ručení vyjadřuje právo věřitele požadovat splnění zajištěného závazku na jeho ručiteli, až v okamžiku, kdy nesplní dlužník závazek sám. K tomu musí být věřitelem písemně vyzván, pokud je to možné. Jestliže není pochyb, že dlužník nesplní svou povinnost, nemusí dojít ani k výzvě ze strany věřitele. Podstatné je, že musí být minimálně tímto způsobem projevována snaha věřitele na zaplacení své pohledávky dlužníkem, za kterého se ručitel zavázal, aby mohl poté platně požadovat zaplacení dluhu na něm. Výše uvedené vyplývá z ustanovení § 2021 odst. 1 NOZ, který zní následovně:

„§ 2021

(1) Věřitel má právo požadovat splnění na ručiteli, nesplnil-li dlužník v přiměřené lhůtě dluh, ač jej k tomu věřitel v písemné formě vyzval. Výzvy není třeba, nemůže-li ji věřitel uskutečnit nebo je-li nepochybné, že dlužník dluh nesplní.“

Pokud by tedy neexistovala zvláštní právní úprava v rámci zákona směnečného a šekového, užilo by se výše uvedené ustanovení nového občanského zákoníku a směnečné rukojemství by zajisté vykazovalo subsidiární charakter. Ustanovení čl. I § 47 ZSS má ovšem v oblasti směnečného rukojemství přednost.

„§ 47

(1) Všichni, kdož směnku vystavili, přijali, indosovali nebo se na ní zaručili, jsou zavázáni majiteli rukou společnou a nerozdílnou.“

Z uvedeného ustanovení zákona směnečného a šekového lze dovodit absenci subsidiarity směnečného rukojemství ve vztahu k dlužníkovi, protože zde staví na stejnou úroveň výstavce, akceptanty, indosanty a rovněž směnečné ručitele. Jak již bylo zmíněno, chybí podmínka nejprve se se svým požadavkem na plnění směnečné sumy obrátit na dlužníka, za kterého se rukojmí se zaručil a až poté na směnečného rukojmí.

Rovněž není určeno žádné povinné pořadí ani se nevyklučuje žádat splnění závazku na více než jednom z výše uvedených účastníků směnečného vztahu.

Odlíšným pohledem na subsidiaritu směnečného rukojemství je vztahení ke směnce jako celku. Tuto vlastnost s výše uvedeným obsahem směnečného rukojemství vykazuje. Předpokladem pro uplatnění práv věřitele vůči směnečnému rukojemci je existence formálně platné směňky, u které nastala splatnost, ale závazek zaplatit směnečnou sumu nebyl dosud splněn.⁸⁶

Autorka se přiklání k první variantě, tedy významným oslabením znaku subsidiarity a nikoli upravování obsahu pojmu dle okolností. Ačkoliv musí dojít k situaci, že formálně platná směňka je splatná a nezaplacena a směnečný ručitel není primárně osobou, na kterou se směnečný věřitel obrátí, není zde na rozdíl od osobního ručení podle nového občanského zákoníku povinnost směnečného věřitele minimálně pokusit se směnečnou částku získat primárně od dlužníka, za něhož se směnečný rukojemci zaručil. Chybí výraznější vázanost obou závazků, apel na splnění hlavního směnečného závazku v první řadě a postavení směnečného ručitele až jako osobu, která případně splní závazek až v řadě druhé.

3.4.3 Akcesoričnost směnečného rukojemství

Vedle subsidiarity je další významnou vlastností zajišťovacích nástrojů akcesoričnost. Vyjadřuje závislost vedlejšího, ručitelského závazku na závazku hlavním z hlediska existence, platnosti a obsahu vedlejšího zajišťovacího obligačního vztahu. Z pohledu teorie práva lze rozdělit akcesoričnost na existenční a funkční.

Existenční akcesoričnost omezuje dobu vzniku a zániku vedlejšího zajišťovacího závazku v závislosti na existenci hlavního závazku.⁸⁷ Existenční akcesoričnost je vyjádřena v ustanoveních nového občanského zákoníku:

„§ 2018

(1) Kdo věřiteli prohlásí, že ho uspokojí, jestliže dlužník věřiteli svůj dluh nesplní, stává se dlužníkovým ručitelem.

⁸⁶ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Úskalí směnečného rukojemství – akcesoričnost a subsidiarita směnečných avalů*. Bulletin advokacie, roč. 2002, č. 11 – 12, s. 59 – 60.

⁸⁷ FIALA, Josef, a kolektiv. *Občanské právo hmotné*, 3. opravené a doplněné vydání, Brno: Doplněk, 2002. 438 s. ISBN 80-7239-111-9.

§ 2026

(1) *Ručení zaniká zánikem dluhu, který zajišťuje.*

(2) *Ručení však nezaniká, pokud dluh zanikl pro nemožnost plnění dlužníka, a ručitel jej splnit může, nebo pro zánik právnické osoby, která je dlužníkem.*“

Funkční akcesoričnost pak představuje podmíněnost obsahu vedlejšího závazku obsahem závazku hlavního. Obsah obligačních vztahů nemusí být nutně stejný, ale na příklad rozsah ručení dlužníka z vedlejšího obligačního vztahu nesmí překročit rozsah ručení dlužníka z hlavního závazku.⁸⁸ U směnečně – rukojemského závazku je výše zajištěné částky jediným možným vlastním obsahem rukojemského prohlášení s platností výše zmíněného omezení.

Na první pohled by se zdálo z ustanovení čl. I § 32 odst. 1 ZSS, že zásada akcesoričnosti směnečného rukojemství je zachována a směnečně rukojemský obligační vztah kopíruje osud hlavního závazkového vztahu.

§ 32

(1) *Směnečný rukojmí je zavázán jako ten, za koho se zaručil.*

Výše uvedenému odpovídá a akcesoričnou povahu směnečného rukojemství vykazuje s ohledem na jeho zánik v případě zaplacení za směnku osobami k tomu určenými⁸⁹. Pokud dojde k zaplacení za směnku takovou osobou v plné výši, zaniká i směnečně – rukojemský obligační vztah. K zániku směnečného rukojemství může dojít i v situaci, kdy za směnku zaplatí jiné osoby na ní podepsané. Mohou jimi být dlužník, v jehož prospěch se směnečný ručitel zavázal (avalát) a dále všichni, kteří jsou avalátovi zavázáni. V případě částečného zaplacení za směnku výše uvedenými osobami, dojde k zániku směnečně – rukojemského závazku právě do výše této splacené sumy.⁹⁰

Situace ale není tak jednoduchá, jak by se mohlo na první pohled zdát. V případě, že se avalát ubrání povinnosti plnit majiteli směnky (zaplatit za směnku), nedochází tím k zániku směnečně – rukojemského vztahu. Otázku, jestli se plnění ze směnky ubrání i směnečný rukojmí nelze jednoznačně zodpovědět, což souvisí s přípustností uplatňování kauzálních a směnečných námitek avalátem a směnečným rukojmím,

⁸⁸ FIALA, Josef, a kolektiv. *Občanské právo hmotné*, 3. opravené a doplněné vydání, Brno: Doplněk, 2002. 438 s. ISBN 80-7239-111-9.

⁸⁹ Může se jednat o výstavce směnky vlastní, umístěncem v případě domicilované směnky s akceptant nebo směnečník, pokud chybí akcept, u směnky cizí.

⁹⁰ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Úskalí směnečného rukojemství – akcesoričnost a subsidiarita směnečných avalů*. Bulletin advokacie, roč. 2002, č. 11 – 12, s. 57 – 58.

respektive možnost použití avalátových námitek směnečným rukojmím. Přípustnosti uplatňování námitek je věnována samostatná kapitola.

Z hlediska existenční závislosti je odchýlení od znaku akcesoričnosti směnečného rukojemství zřejmé z čl. I § 32 odst. 2 ZSS představujícího modifikaci ustanovení čl. 1 § 7 ZSS. V ustanovení je zakotvena zásada samostatnosti směnečných vztahů.

§ 32.

(2) Závazek směnečného rukojmího je platný i tehdy, je-li závazek, za který se zaručil, neplatný z jiného důvodu než pro vadu formy.

Z daného ustanovení vyplývá, že pro platnost směnečně – rukojemského závazku není z materiálního pohledu rozhodující platnost hlavního směnečně obligačního vztahu. Nelze tedy hovořit o materiální akcesoričnosti směnečného rukojemství. Zásada formální akcesoričnosti se projevuje vzhledem k hlavnímu obligačnímu vztahu. Tedy jen v omezené míře na rozdíl od obecného ručení lze spatřovat u směnečně – rukojemského vztahu znak akcesoričnosti.⁹¹

Otázka platnosti směnečně – rukojemského závazku bude úzce souviset s podpisem avaláta. Formální vady podpisu avaláta vyplývají pouze ze samotné směnečné listiny. Týkají se výlučně skripturního obsahu směnky. Postačí, pokud má vizuálně znaky podpisu. Konkrétně je vyloučeno užití razítka, označení PO nebo pouhé znaky a podobně⁹² jako podpis. To již způsobuje nejen neplatnost hlavního obligačního vztahu (směnky) ale i vztahu směnečně – rukojemského. Nemá přitom dle JUDr. Zdeňka Kovaříka žádný vliv na platnost směnečného rukojemství, jestli se na směnku dříve podepsal avalát nebo směnečný ručitel.⁹³

Materiální vady podpisu (např. falešný podpis avaláta, podpis osoby neexistující, nezpůsobilé apod.) tedy nejsou důvodem pro neplatnost obligačního vztahu směnečného ručitele. K této otázce se vyjádřil Nejvyšší soud České republiky ve svém usnesení ze dne 31. 5. 2007 sp. zn. 29 Cdo 3711/2007, když dospěl k následujícím závěrům: „*Navíc závěr, že i v takovém případě (tj. byl-li podpis avaláta zfalšován) je směnečný rukojmí ze směnky zavázán, jednoznačně plyne z ustanovení čl. 1 § 32 odst. 2 ZSS, které*

⁹¹ SADECKÝ, Lukáš. *Směnečné rukojemství pohledem avala (avalisty)*, Právní rozhledy, roč. 2010, č. 12, s. 425.

⁹² Dle ustanovení čl. III § 2 odst. 1 ZSS je takový způsob podpisu platný jen tehdy, jestliže k němu došlo formou úředního zápisu.

⁹³ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Úskalí směnečného rukojemství – akcesoričnost a subsidiarita směnečných avalů*. Bulletin advokacie, roč. 2002, č. 11 – 12, s. 59.

neplatnost závazku směnečného rukojmího spojuje toliko s formálními vadami avalátova podpisu, jiné vady – i kdyby měly za následek, že závazek osoby, za níž se směnečný rukojmí zaručil, vůbec nevznikl – nemají na vznik závazku směnečného rukojmího žádný vliv.“

Dále může dojít k situaci, kdy osoba avaláta není na směnce podepsána vůbec. Nejčastějším případem je chybějící akcept směnečníka na směnce cizí. Ani u směnečně – rukojemského vztahu se nemůže jednat o platný závazek.⁹⁴

Nelze tedy tvrdit, že by směnečné rukojemství nevykazovalo znaky akcesoričnosti, ale rozhodně to neplatí absolutně. Plnou akcesoričnost lze spatřovat u vazby směnečného rukojemství na směnku jako celek. Autorka by výstižněji popsala tento znak v případě směnečného rukojemství jako oslabení akcesoričnosti vzhledem k tomu, že závazek směnečného rukojmí ani zdaleka „nekopíruje“ závazek avaláta a v tom autorka spatřuje podstatu této vlastnosti.

3.5 Specifika postavení směnečného ručitele ze zajišťovací směnky

Důvodem vzniku a původní funkcí směnky je její využití jako platebního nástroje. Vedle této základní funkce směnky nabývá stále více na významu směnka jako zajišťovací instrument kauzálního závazku. Nejčastěji používaným modelem je směnka jako zajištění úvěru od banky, popř. jiné instituce poskytující úvěry, která se pak stává věřitelem zajištěného úvěru i zajišťovací směnky. Zákonná úprava včetně zákona směnečného a šekového o zajišťovací funkci směnky mlčí. Otázky týkající se této specifické funkce jsou řešeny judikaturou, případně teorií, pokud se v praxi ještě nevyskytly.

Směnka plnící zajišťovací funkci zůstává abstraktním, nesporným a formálně přísným závazkem, z čehož plyne, že se dá považovat za samostatný ve vztahu k zajištěné pohledávce. Zajišťovací směnka je i přes tuto svoji funkci volně převoditelná a neexistuje zde zákonný požadavek na označení její funkce na směnečné listině, což

⁹⁴ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Úskalí směnečného rukojemství – akcesoričnost a subsidiarita směnečných avalů*. Bulletin advokacie, roč. 2002, č. 11 – 12, s. 58.

může s sebou přinášet značné komplikace a to ani nemusí být situace „zpeřena“ ručitelským závazkem.⁹⁵

Směnečné rukojemství na zajišťovací směnce má smysl jako prostředek zvýšení jistoty subjektu poskytujícího úvěru, snadnější vymahatelnosti práva. Jak již bylo zmíněno v předchozím textu, významným rozdílem mezi rukojemským a ručitelským obligačním vztahem je omezená akcesorická a subsidiární povaha směnečného rukojemství k hlavnímu směnečnému závazku. Ačkoliv by účastníci měli upřednostňovat splnění zajištěného závazku, ne vždy tomu tak vzhledem k samostatné povaze směnky je. Omezení v samostatné povaze zajišťovacích smenek přináší směnečná smlouva.⁹⁶ I přesto se zde rozpadají vztahy na směnečné a nesměnečné, což s sebou může přinést určité komplikace a mít tedy vliv na rukojemský závazek a plnění z něj⁹⁷.

Další významnou skutečností u směnečného rukojemství na zajišťovací směnce je na rozdíl od možnosti zániku nebo při částečném plnění snížení výše rukojemského závazku při placení za směnku, nemožnost toho samého u platby za kauzální pohledávku.⁹⁸

Případná specifika v souvislosti s uplatňováním námitek směnečných i kauzálních proti placení za směnku budou objasněno v kapitolách přímo věnovaných směnečným a kauzálním námitkám.

3.6 Výkon práv ze směnky vůči směnečnému ručiteli

Oprávnění majitele směnky vykonat právo vůči směnečnému ručiteli se odvíjí od postavení směnečného ručitele, který může být zavázán jako dlužník přímý nebo nepřímý (postižný). Jeho postavení je v tomto směru odvozeno od postavení osoby, za kterou se zaručil. Při poskytnutí záruky za výstavce vlastní směnky nebo příjemce cizí směnky se směnečný ručitel stává dlužníkem přímým. V ostatních případech je dlužníkem nepřímým. Podmínkou pro směnečného věřitele, aby se mohli obrátit na

⁹⁵ SADECKÝ, Lukáš. *Směnečné rukojemství pohledem avala (avalisty)*, Právní rozhledy, roč. 2010, č. 12, s. 426.

⁹⁶ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Úskalí směnečného rukojemství – akcesoričnost a subsidiarita směnečných avalů*. Bulletin advokacie, roč. 2002, č. 11 – 12, s. 56.

⁹⁷ Konkrétním příkladem možných komplikací nastane například při převodu zajišťovací směnky a je otázkou, nakolik bude moci směnečný rukojemce využít námitek proti novým účastníkům směnečných vztahů. Více v následujících kapitolách.

⁹⁸ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Směnka a šek v České republice*. 6. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. 664 s. ISBN 978-7400-402-5, s. 47.

směnečného ručitele s požadavkem na zaplacení směnečné sumy, je platná a splatná směnka.⁹⁹ Jak bylo výše zmíněno, akcesoričnost a subsidiarita se projevují pouze v omezené míře¹⁰⁰. Podle jiných názorů je pouze modifikován obsah těchto pojmů a vztahuje se ke směnce jako celku¹⁰¹.

Pro výkon práv ze směnky vůči směnečnému ručiteli nejsou předepsány přímo žádný postup a závazné kroky vůči jeho osobě a lze zahájit výkon práv proti němu při nezaplacení za směnku. Předpokladem výkonu práv ze směnky tedy není předložení směnky rukojmímu ani provedení protestace vůči jeho osobě. V případě směnečného ručitele zavázaného ve prospěch nepřímého dlužníka, je nezbytné směnku předložit k placení směnečníkovi u směnky cizí, výstavci u směnky vlastní nebo umístěnci, opět nikoli směnečnému rukojmí přímo. Pokud není majitel směnky zbaven povinnosti protestní doložkou nebo na základě čl. I § 44 odst. 4 nebo § 54 ZSS, pak je třeba, aby majitel směnky uplatňující svá práva ze směnky pro jejich zachování proti nepřímým dlužníkům, resp. rukojmímu zaručenému za nepřímého dlužníka, provedl dle okolností příslušný protest.¹⁰²

Zvláštní situace nastává v případě, kdy cizí směnka zní na vlastní řad výstavce a za výstavce se zaručí směnečný rukojmí. Výstavce je tedy majitelem směnky a sice jejím remitentem. Za těchto podmínek závazek rukojmího existuje, ale nemůže se projevit. Remitent nemůže vykonat práva proti směnečnému rukojmí, jeho závazek je latentní. Je nezbytné, aby na osoba věřitele a dlužníka byla rozdílná. Poté i směnečné rukojemství přestane jen formálně existovat. Toho lze dosáhnout převodem směnky na jiného majitele prostřednictvím použití rubopisu. Jedná se o jedinou možnost, jak od sebe oddělit role výstavce a remitenta směnky. V případě jiného druhu převodu práv ze směnky, tedy cesse, by došlo k nahrazení obou rolí, tedy nikoli rozdělní na různé subjekty^{103 104}.

⁹⁹ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Směnka a šek v České republice*. 6. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. 664 s. ISBN 978-7400-402-5, s. 178.

¹⁰⁰ Jedná se o názor např. JUDr. Lukáše Sadeckého.

¹⁰¹ Např. JUDr. Zdeněk Kovařík.

¹⁰² KOVAŘÍK, Zdeněk. *Úskalí směnečného rukojemství – akcesoričnost a subsidiarita směnečných avalů*. Bulletin advokacie, roč. 2002, č. 11 – 12, s. 60 – 61.

¹⁰³ Mimo to rektasměnka nemůže znít na řad.

¹⁰⁴ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Úskalí směnečného rukojemství – akcesoričnost a subsidiarita směnečných avalů*. Bulletin advokacie, roč. 2002, č. 11 – 12, s. 61 – 64.

3.7 Námitky směnečného ručitele

Každý dlužník ze směnky má právo použít námitky k podpoře svého tvrzení, že není povinen zaplatit směnečnou sumu. Stejně tak i směnečný rukojmí může podpořit v podobě námitek své tvrzení, že není osobou povinnou plnit ze směnky. Obecně je možné námitku definovat jako právní nástroj pro obranu osoby podepsané na směnečné listině (dlužníka) proti postupu majitele směnky požadujícího plnění ze směnky mimosoudně nebo soudní cestou prostřednictvím žaloby spojené s návrhem na vydání směnečného platebního rozkazu.¹⁰⁵

3.7.1 Základní charakteristika námitek

Svou povahou, účinky se námitky odlišují od odporu podaného proti směnečnému platebnímu rozkazu. Toto rozlišení stvrzuje ve svém rozsudku¹⁰⁶ ze dne 26. července 2007 Nejvyšší soud České republiky, ve kterém se vyjadřuje k problematice následujícím způsobem: „*Na rozdíl od účinků odporu podaného proti platebnímu rozkazu, včas podané a odůvodněné námitky vydaný směnečný platební rozkaz neruší, nýbrž se v jimi vymezeném rozsahu pouze odkládá právní moc a vykonatelnost směnečného platebního rozkazu. Na základě podaných námitek soud v námitkovém řízení rozhodne, zda směnečný platební rozkaz bude ponechán v platnosti nebo zda bude zrušen a v jakém rozsahu. Jinými slovy, účelem řízení o námitkách proti směnečnému platebnímu rozkazu je přijetí závěru, zda směnečný platební rozkaz byl vydán právem (a bude ponechán zcela nebo z části v platnosti) nebo zda námitky žalovaného jsou důvodné (a platební rozkaz bude třeba zcela či zčásti zrušit). V řízení o námitkách proti směnečnému platebnímu rozkazu se tak již nerozhoduje o povinnosti zaplatit směnku.*“

Jak již bylo zmíněno, směnečné vztahy se vyznačují svou výrazně abstraktní a nespornou povahou. Dané vlastnosti předurčují směnečné vztahy tak, že účel vystavení směnky je nepodstatný a důkazní břemeno ohledně námitek je zpravidla věcí dlužníka, který je v rámci soudního řízení použil na svou obranu. Ve většině případů je třeba, aby použité námitky byly řádně podloženy odůvodněním¹⁰⁷. Jinak by totiž mohlo dojít

¹⁰⁵ CHALUPA, Radim. *Zákon směnečný a šekový*, komentář 2. vydání. Praha: Linde, 2006. 624 s. ISBN 80-7201-570-2.

¹⁰⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. července 2007, sp. zn. 29 Odo 63/2006.

¹⁰⁷ Odůvodnění není povinné u námitek nepravosti podpisu na směnce.

k jejich odmítnutí usnesením¹⁰⁸ soudu bez možnosti se proti němu odvolat.¹⁰⁹ K odůvodnění námitek se vyjadřuje Nejvyšší soud České republiky v rozsudku zde 24. května 2011 sp. zn. 29 Cdo 4150/2009: „*Za odůvodněné lze přitom považovat jen takové námitky, z jejichž obsahu je zřejmé, v jakém rozsahu je směnečný platební rozkaz napadán a současně na jakých skutkových okolnostech žalovaný svou obranu proti směnečný platební rozkaz zakládá.*“

Ve směnečném řízení se zásada směnečné přísnosti projevuje zejména zásadou koncentrace řízení. Ta se projevovala mimo jiné třídní lhůtou, ve které musel dlužník uplatnit veškeré své námitky, protože soudy nepřihlížely k žádným později podaným námitkám. Ohledně této lhůty nastala v nedávné době významná změna směrem k menší směnečné přísnosti a omezení koncentrace řízení. Ústavní soud České republiky se zabýval ve svém nálezu ze dne 16. října 2012 sp.zn. Pl. ÚS 16/12 ústavností třídní lhůty k podání námitek proti směnečnému platebnímu rozkazu. Ústavní soud dospěl k závěru, že koncentrace námitek do tří dnů je protiústavní¹¹⁰, ale na druhou stranu je nutné určitou lhůtu zachovat. Ústavní soud k tomu uvádí: „*Přistoupil-li by Ústavní soud v právě projednávaném případě ke zrušení předmětné lhůty*“, „*nastala by situace, kdy by směneční dlužníci nebyli v podávání směnečných námitek jakkoli časově limitováni, což by znamenalo porušení právní jistoty jejich věřitelů a také ve svém důsledku nemožnost realizovat jakýkoli směnečný vztah. Proto se Ústavní soud rozhodl přistoupit ke zrušení § 175 odst. 1 občanského soudního řádu ve slovech „do tří dnů“ a ve slovech „v téže lhůtě*“. *Je přitom v silách zákonodárce, aby tento návrh zákona nabyl účinnosti tak, aby předmětná třídní lhůta byla kontinuálně nahrazena lhůtou novou.*“ Stojí zde proti sobě zájmy směnečných dlužníků a věřitelů, tedy na jedné straně snaha rozšířit možnosti obrany směnečných dlužníků především z časového hlediska a právní jistota směnečných věřitelů na straně druhé. V obecné rovině se zde řeší podstata směnky jako nástroje ke snadnému a rychlému získání plnění. Autorka se přiklání k názoru Ústavního soudu, protože zásah do oblasti práv věřitele není tak významný v porovnání k rozšíření možnosti práva na obranu dlužníka.

¹⁰⁸ Na druhou stranu proti rozsudku soudu o námitkách je odvolání přípustné na základě ustanovení § 202 OSŘ..

¹⁰⁹ Viz. judikatura. Např. rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 1. července 1994 sp. zn. 5 Cm 123/94.

¹¹⁰ NOVOTNÝ, Ludvík, PERTHENOVÁ, Kateřina. *Byla třídní lhůta k podání námitek proti směnečnému platebnímu rozkazu za všech okolností opravdu protiústavní?* [online] 2013.[cit. 2. 11. 2013] Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/byla-tridenni-lhuta-k-podani-namitek-proti-smenecnemu-platebnimu-rozkazu-za-vsech-okolnosti-opravdu-protiustavni-89847.html>

Třídenní lhůta příliš omezovala právo na obranu dlužníka, zároveň odstranění lhůt by znamenalo neúměrný zásah do podstaty směnečných vztahů. Proto se autorka domnívá, že zvolena patnáctidenní lhůta je kompromisem, který je v souladu s ústavností.

Dalším argumentem Ústavního soudu byla skutečnost, že směnka zejména sloužící jako zajištění již nebyla jen nástrojem využívaným výhradně v obchodních vztazích jako tomu bylo dříve, ale často se začala objevovat i ve vztahu ke spotřebiteli.¹¹¹ V současné době lze konstatovat, že výsledná reakce zákonodárce na výše zmíněný náleží Ústavního soudu vypadá následovně. Došlo k novelizaci jak zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu (dále „OSŘ“), tak i zákona č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů. Je zakázáno používání směnek v souvislosti se spotřebitelskými úvěry.¹¹² Ze znění ustanovení § 175 odst. 1 OSŘ byla třídenní, respektive osmidenní lhůta nakonec změněna na patnáctidenní lhůtu.

§ 175

(1) Předloží-li žalobce v prvopisu směnku nebo šek, o jejichž pravosti není důvodu pochybovat, a další listiny nutné k uplatnění práva, vydá na jeho návrh soud směnečný (šekový) platební rozkaz, v němž žalovanému uloží, aby do 15 dnů zaplatil požadovanou částku a náklady řízení nebo aby v téže lhůtě podal námítky, v nichž musí uvést vše, co proti platebnímu rozkazu namítá.

3.7.2 Dělení námitek

Námítky, které má dlužník k dispozici na obranu „svých zájmů“ je možné rozlišovat z různých hledisek. Používána jsou rozdělení na námítky absolutní a relativní, listinné (formální), materiální a osobní, směnečné a nesměnečné. Všechny uvedené kategorie námitek spadají do oblasti hmotného práva. Další variantou klasifikace námitek je z hlediska pramene právní úpravy rozlišení na námítky hmotně právní a procesně právní. Pro účely této práce je vhodné rozdělení na formální, materiální a osobní

¹¹¹ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 16. října 2012 sp.zn. Pl. ÚS 16/12

¹¹² NOVOTNÝ, Ludvík, PERTHENOVÁ, Kateřina. *Byla třídenní lhůta k podání námitek proti směnečnému platebnímu rozkazu za všech okolností opravdu protiústavní?* [online] 2013.[cit. 2. 11. 2013] Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/byla-tridenni-lhuta-k-podani-namitek-proti-smenecnemu-platebnimu-rozkazu-za-vsech-okolnosti-opravdu-protiustavni-89847.html>

námítky. Svým významnou má pro tuto práci důležité postavení kategorie, která tvoří podmnožinu osobních (nesměnečných, relativních) námítek a sice námítky kauzální.¹¹³

Námítky tedy rozlišujeme z hlediska skutečnosti tvořící jejich základ na absolutní a relativní. Absolutními námítkami se rozumí ty, které se týkají zejména směnečné listiny. Nejčastěji půjde o námítky spojené s vadami směnečné listiny, které způsobují neplatnost této listiny nebo tvrzení, že určitá osoba není dlužníkem. Absolutní povahu mohou mít směnečné námítky. Naproti tomu relativní¹¹⁴ námítky jsou založeny na vztahu konkrétních osob, ve kterém existují mimo směnečné okolnosti, v jejichž důsledku uplatnění směnečné pohledávky nelze označit jako řádný výkon směnečného práva.¹¹⁵ Relativní povahu mají námítky nesměnečné.

Všechna zmíněná dělení námítek se určitým způsobem prolínají. Formální (absolutní směnečné) námítky označují takovou obranu osoby, která souvisí výhradně se směnečnou listinou. Stejnou povahu mají i námítky absolutní směnečné. Námítky materiální vyplývají přímo z okolností směnečných s výjimkou předchozí kategorie, tedy za podmínky formálně platné směnky. Této kategorii prakticky odpovídají relativní směnečné námítky. Poslední kategorií jsou námítky osobní neboli nesměnečné, které vyplývají z jiných než přímo směnečných vztahů.

3.7.3 Formální (absolutní směnečné) námítky a jejich uplatnění

Formální námítky svědčí každému účastníku směnečných vztahů, který je může využít na svou obranu proti plnění ze směnky. Zásadně tedy náleží i směnečnému rukojmí. Lze je uplatnit proti každému majiteli směnky.¹¹⁶ Konkrétně směnečnému rukojmí proti směnečnému věřiteli, stejně jako avalátovi nebo jeho předchůdcům proti směnečnému

¹¹³ CHALUPA, Radim. *Základy směnečného práva*, 2. rozšířené vydání. Praha: Linde, 2008. 320 s.. ISBN 978-80-7201-716-4, s. 185 – 187.

KOTÁSEK, Josef. *Námítky směnečných dlužníků*. 1. vydání. Brno: Tribun EU, 2007. 115 s. ISBN 978-80-903744-7-8.

¹¹⁴ Konkrétně se může jednat o námítky v souvislosti s vadami podpisu, neoprávněným zásahem do textu směnky, vyplnění blankosměnky v rozporu s vyplňovací smlouvou a jiné.

¹¹⁵ CHALUPA, Radim. *Základy směnečného práva*, 2. rozšířené vydání. Praha: Linde, 2008. 320 s.. ISBN 978-80-7201-716-4, s. 185 – 187.

¹¹⁶ KOTÁSEK, Josef. *Námítky směnečných dlužníků*. 1. vydání. Brno: Tribun EU, 2007. 115 s. ISBN 978-80-903744-7-8.

rukojmí, který vykonává další postih ze směnky, náleží absolutně bez omezení formální námitky.¹¹⁷

Základní absolutní směnečnou námitku představuje námitka formální neplatnosti směnky. Z neplatné směnky nemohou nikomu vznikat práva nebo povinnosti.¹¹⁸ V tomto případě je namítána chybějící podstatná náležitost směnečné listiny¹¹⁹. Ačkoliv podmínkou vydání směnečného platebního rozkazu je dle ustanovení § 175 odst. 1 OSŘ předložení platné směnky, přesto se tato námitka velmi často vyskytuje v rámci námitkového řízení.

Vedle neplatnosti směnky jako celku lze uplatnit další formální směnečné námitky. Jsou jimi námitka formálně neplatného individuálního prohlášení, námitka formálního nedostatku aktivní legitimace věřitele a námitka nevymahatelnosti, respektive neuplatnitelnosti nároků ze směnky.¹²⁰

Individuálním směnečným prohlášením se rozumí platné písemné právní úkony účastníků směnečných vztahů, vyjádřené na směnečné listině, případně na jejím přívěsku či opisu směnky, které jsou způsobilé založit, změnit, nebo zrušit práva a povinnosti účastníků směnečného vztahu.¹²¹ Jedná-li se o hlavní (základní) směnečné prohlášení, jeho formální neplatnost by způsobila neplatnost směnky jako celku¹²². Naopak prohlášení, jehož formální neplatnost nepůsobí neplatnost směnky jako celku, je rukojemské prohlášení¹²³. Formální neplatnost rukojemského prohlášení působí absence jeho byť i jediné podstatné náležitosti dle zákona směnečného a šekového.

První majitel směnky je nazýván remitent. Remitent ovšem nemusí být posledním jejím majitelem a než dojde k uplatnění směnečných nároků, případně použití námitek proti nim, může dojít k řadě změn v osobě majitele směnky. Z hlediska námitek formálního nedostatku aktivní legitimace majitele směnky je podstatné, jestli mu svědčí obsah

¹¹⁷ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Úskalí směnečného rukojemství – akcesoričnost a subsidiarita směnečných avalů*. Bulletin advokacie, roč. 2003, č. 1, s. 64 – 65.

¹¹⁸ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Úskalí směnečného rukojemství – akcesoričnost a subsidiarita směnečných avalů*. Bulletin advokacie, roč. 2003, č. 1, s. 65.

¹¹⁹ Podstatným náležitostí směnky a její neplatnosti je věnována kapitola I.

¹²⁰ KOTÁSEK, Josef. *Námitky směnečných dlužníků*. 1. vydání. Brno: Tribun EU, 2007. 115 s. ISBN 978-80-903744-7-8.

¹²¹ CHALUPA, Radim. *Základy směnečného práva*, 2. rozšířené vydání. Praha: Linde, 2008. 320 s.. ISBN 978-80-7201-716-4. s. 51.

¹²² V úvahu by spíše přicházela námitka neplatnosti směnky.

¹²³ Taxativně vyjádřeno jsou dalšími směnečnými prohlášeními akcept, intervenční akcept, indosament, podindosament, uzavírací prohlášení, zastavovací prohlášení, depoziční prohlášení, prolongační prohlášení, kontace a potvrzení viděné.

směnečné listiny v případě převodů indosamentem. Nestačí, aby se osobě směnka pouze „nějakým“ způsobem dostala do rukou. Pokud majiteli směnky nesvědčí nepřetržitá řada rubopisů, smlouva o postoupení pohledávky¹²⁴, případně jiný způsob změny v osobě majitele zejména v podobě přechodu práva, přichází v úvahu uplatnění námitky formálního nedostatku aktivní legitimace věřitele.¹²⁵

V neposlední řadě svědčí všem ze směnky zavázaným osobám v případě splnění zákonných předpokladů námitka neuplatnitelnost/nevymhatelnosti směnečných nároků. Nejvýznamější je námitka promlčení. Právní úprava promlčecích lhůt je výstižně vyjádřena v ustanoveních čl. I § 70 a 71 ZSS.

§ 70

(1) Směnečné nároky proti příjemci se promlčují ve třech letech ode dne splatnosti směnky.

(2) Nároky majitele proti indosantům a proti výstavci se promlčují v jednom roce od data protestu včas učiněného nebo při doložce "bez útrat" v jednom roce ode dne splatnosti směnky.

(3) Nároky indosantů proti jiným indosantům a proti výstavci se promlčují v šesti měsících ode dne, kdy indosant směnku vyplatil, nebo kdy byl nárok proti němu soudně uplatněn.

§ 71

Přerušení promlčení je účinné jen proti tomu, u něhož nastala skutečnost zakládající přerušení.

Podstatné z hlediska promlčecích lhůt je u vlastní směnky i ustanovení čl. I § 78 odst. 1 ZSS.

§ 78

(1) Výstavce vlastní směnky je zavázán stejně jako příjemce cizí směnky.

Promlčení se tedy rozpadá na několik různých lhůt v závislosti na tom, o čí nároky a vůči komu jde. Je rozhodující, jestli se jedná o nároky vůči přímým nebo nepřímým směnečným dlužníkům. Lhůta pro přímé dlužníky činí 3 roky a lhůta pro nepřímé dlužníky je 1 rok ode dne splatnosti směnky. U vistasměnek počíná promlčecí lhůta běžet ode dne prezentace směnky k placení, v případě pochybností, se považuje směnka

¹²⁴ Dalším způsobem převodu směnky je v neposlední řadě tzv. blanko tradice.

¹²⁵ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Zákon směnečný a šekový: komentář*. 5., doplněné vydání Praha: C.H. Beck, 2011. 448 s. ISBN 978-80-7400-385-1. s. 76.

za prezentovanou k placení posledního dne lhůty.¹²⁶ U stavení a přerušení promlčecí doby se užití obecné předpisy v podobě ustanovení § 609 an. NOZ.

Podstatné jsou účinky spojené s uplynutím promlčecí doby. Promlčení upravuje zákon směnečný a šekový v ustanovení čl. I § 89 odst. 1.

§ 89

(1) Výstavce nebo příjemce, jejichž směnečný závazek zanikl promlčením nebo tím, že nebyl včas vykonán úkon potřebný k zachování směnečného nároku, zůstávají majiteli směnky zavázáni, jen pokud se na jeho škodu obohatili.

Pomocí gramatického výkladu by bylo možné ze znění výše uvedeného ustanovení dojít k závěru, že zákon spojuje s uplynutím promlčecí doby zánik směnečného závazku. To by znamenalo, že speciální úprava v zákoně směnečném a šekovém je odlišná od obecné úpravy dle nového občanského zákoníku a samozřejmě by její použití mělo přednost. Užitím jiných výkladových metod lze dojít k odlišným poznatkům. Zcela jiným závěrem je, že zákon směnečný a šekový nespojuje s uplynutím promlčecí lhůty zánik směnečných práv. Pro účinky promlčení se užije naopak úprava obecná dle nového občanského zákoníku. Účinky promlčení jsou upraveny v ustanovení § 609 NOZ.¹²⁷

§ 609

Nebylo-li právo vykonáno v promlčecí lhůtě, promlčí se a dlužník není povinen plnit. Plnil-li však dlužník po uplynutí promlčecí lhůty, nemůže požadovat vrácení toho, co plnil.

Uplynutí promlčecí lhůty podle obecné úpravy znamená pouze oslabení práva, nikoliv jeho zánik. Jako jeden z nejvýznamnějších argumentů, o které se opírá výše uvedená „koncepte“, je skutečnost, že směnka patří do kategorie cenných papírů a pro tuto kategorii¹²⁸ není příznačné spojení promlčení se zánikem práva.¹²⁹ S touto argumentací a přístupem se ztotožňuje i autorka. Navíc to stejné konstatoval i Nejvyšší soud České republiky ve svém rozsudku¹³⁰ ze dne 26. listopadu 2008, kde se ztotožnil s názorem

¹²⁶ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Směnka a šek v České republice*. 6. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. 664 s. ISBN 978-7400-402-5. s. 292.

¹²⁷ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Důsledky promlčení směnečných závazků*. Právní rozhledy, roč. 2001, č. 9. ISSN 1210-6410.

¹²⁸ Jedině u šeků je právní úprava obdobná té směnečné.

¹²⁹ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Důsledky promlčení směnečných závazků*. Právní rozhledy, roč. 2001, č. 9. ISSN 1210-6410.

¹³⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 26. listopadu 2008, sp. zn. 29 Cdo 2988/2007.

Vrchního soudu v Praze: „Dále odvolací soud při výkladu ustanovení čl. I § 89 ZSS uzavřel, že ani ve směnečném právu nemá promlčení jinou povahu, než tomu je v závazkových vztazích obecně, tj. promlčením právo nezaniká, pouze se zeslabuje. Text zmíněného ustanovení je pozůstatkem starší právní úpravy - obecného zákoníku občanského z roku 1811 (platného na našem území ještě v době, kdy byl současný zákon směnečný a šekový schvalován), která vycházela z toho, že promlčením nároky zanikají. Tato koncepce byla však již déle opuštěna a je současnému našemu civilnímu právu cizí.“

Autorka se ztotožňuje s rozhodnutím soudu. Jeho argumentace zmíněná výše je naprosto logická. Význam a účinky promlčení prošly vývojem a dnes s nimi v žádném případě není spojen zánik práva. Formálnost ve směnečném právu nemusí znamenat formální pohled na právní úpravu ve smyslu „co je psáno, je dáno“, ale musí být vykládána důsledně i v historickém kontextu, k čemuž zde došlo..

3.7.4 Materiální (relativní směnečné) námitky a jejich uplatnění

Platnost směnky má dvě složky, formální a materiální. Zatímco prostřednictvím formálních námitek je zpochybňována formální platnost směnky nebo jednotlivých směnečných prohlášení, u materiální námitek je naproti tomu zkoumána materiální platnost směnky nebo směnečných prohlášení. Formální platnost přitom zůstává nedotčena. Jedná se vady, které souvisejí se směnkou, ale nejsou patrné přímo ze směnečné listiny.

Materiální neplatnost směnečného prohlášení nemá vliv na jiná prohlášení umístěná na směnečné listině.¹³¹ Je to z důvodu jejich samostatnosti, která je upravena v rámci ustanovení čl. I § 7 ZSS.

§ 7

Jsou-li na směnce podpisy osob, které se nemohou směnečně zavazovat, podpisy nepravé, podpisy vymyšlených osob nebo podpisy, jež z nějakého jiného důvodu nezavazují osoby, které se na směnku podepsaly nebo jejichž jménem byla směnka podepsána, nemá to vliv na platnost závazků ostatních osob na ní podepsaných.

¹³¹ KOTÁSEK, Josef. *Směnečné právo - komentář k čl. I zákona směnečného a šekového*. 1. vydání. Praha: Prospektrum, 2006. 319 s. I. ISBN 80-7175-136-7. s. 54.

Z dikce ustanovení čl. I § 32 odst. 2 ZSS vyplývá nezávislost prohlášení směnečného rukojmí na materiální platnosti zajištěného závazku.

§ 32

(2) Závazek směnečného rukojmího je platný i tehdy, je-li závazek, za který se zaručil, neplatný z jiného důvodu než pro vadu formy.

Z výše uvedeného vyplývá skutečnost, že směnečný rukojmí nemůže namítat materiální neplatnost hlavního směnečného vztahu na rozdíl od neplatnosti formální. Relativní směnečné námitky mohou být využity pro obranu proti plnění ze směnky osobou směnečného rukojmí nebo proti jeho osobě stejně jako je tomu u jiných směnečných dlužníků. Podmínkou je, že musí být vázány na postavení namítající osoby v konkrétním vztahu. Pro směnečného rukojmí z toho vyplývá, že nemůže užívat námitky, které jsou součástí vztahů pouze avaláta.¹³²

Konkrétně přicházejí v úvahu námitky týkající se podpisů na směnce osobami, kterým chybí pasivní způsobilost se zavazovat, podpisů nepravých, od vymyšlených osob nebo nesvobodně či nikoliv vážně učiněných, neoprávněné změnu textu směnky, omylu ve směnce, nedostatku oprávnění v zastupování, nedostatku aktivní legitimace věřitele.¹³³

Způsobilosti směnečného rukojmí a avaláta již byl věnováno dostatečný prostor v předchozích kapitolách. Problematika podpisů směnečného rukojmí z jiného pohledu než způsobilosti byla rovněž předmětem předchozích kapitol, proto budou pouze doplněny některé informace v souvislosti s námitkami.

Podpisem nepravým se rozumí takový podpis, který má být přisouzen určité osobě, ačkoli tato osoba jím ve skutečnosti neopatřila směnečnou listinu. Podle míry snahy o napodobení podpisu lze rozlišovat podpisy nepravé a padělané¹³⁴. Důkazní břemeno ohledně pravosti podpisu na směnce nese žalobce, což je poměrně nezvyklé pro směnečné vztahy. Nejvyšší soud České republiky se zabýval sporem týkajícím se pravosti podpisu na směnce, které se stalo „zlomem“ v rozhodování, protože do té doby byla rozhodovací praxe jednotná a názor soudů byl protichůdný.¹³⁵ Nejvyšší soud České republiky uzavřel případ konstatováním následujícího: „Popře-li žalovaný ve sporu o

¹³² KOVAŘÍK, Zdeněk. *Úskalí směnečného rukojemství – akcesoričnost a subsidiarita směnečných avalů*. Bulletin advokacie, roč. 2003, č. 1, s. 65.

¹³³ KOTÁSEK, Josef. *Námitky směnečných dlužníků*. 1. vydání. Brno: Tribun EU, 2007. 115 s. ISBN 978-80-903744-7-8.

¹³⁴ Je zde patrná snaha o vytvoření co nejvěrnější „kopie“ podpisu.

¹³⁵ *Důkazní síla soukromé listiny*. [online] 2010 [cit. 3. 11. 2013] Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/soudni-rozhodnuti/dukazni-sila-soukrome-listiny-60997.html?mail>

zaplacení vlastní směnky její pravost, leží důkazní břemeno ohledně pravosti směnky (pravosti podpisu žalovaného na směnce) na žalobci, který směnku k důkazu předložil a který ze skutečností v ní uvedených vyvozuje žalobou uplatněný nárok.“

V současné době je zatím pouze otázkou bez jednoznačné odpovědi, zda si Nejvyšší soud České republiky ve své rozhodovací praxi dlouhodobě tento názor udrží. Ačkoliv se jedná o názor jedné z našich nejvýznamnějších soudních institucí, autorka si dovolí uvést několik myšlenek, které nejsou v souladu s ním. Směnka je cenným papírem, který má specifickou povahu a právě to je důvodem, proč je již tak dlouhou dobu využívána k různým účelům, ať již tomu původnímu (platební nástroj) nebo „modernějšímu“ (zajišťovací nástroj). Pokud směnka ztratí svoji specifickou přísnou povahu, nebude již důvod k jejímu užívání. Samozřejmě výše zmíněné neznámá, že směnka ztratila svoji specifickou povahu, ale minimálně přišla o jeden její atribut. Navíc se jedná o „holou“ námitku nepravosti podpisu a pokud chybí povinnost ji řádně odůvodnit, je velmi snadno zneužitelná v každém případě minimálně pro zdržení vydání směnečného platebního rozkazu v rámci soudního řízení.¹³⁶

Z hlediska dalších námitek souvisejících s podpisem směnky je postačí zmínit, že v případě vymyšlených osob se jedná o neexistující fyzickou nebo právnickou osobu. Další námitky mohou spočívat v nesvobodně nebo nevázně učiněném směnečném prohlášení, což představuje narušení složky svobodného projevu vůle osoby.

Námitky týkající se změny textu směnky předpokládají, že se nejedná o blankosměnku, u níž je její „pozdější“ vyplnění přípustné a to na základě vyplňovací smlouvy. V případě vydání směnky neplatné, není bez souhlasu dlužníka přípustný jakýkoliv zásah do textu, bez ohledu na případný původní záměr vydat platnou směnku. Směnečná přísnost zůstává zachována a důkazní břemeno nese osoba, která namítá neoprávněné vyplnění. Opačná situace je poněkud zvláštní, protože není úplně zřejmé, který z majitelů směnky by měl zájem, aby z platné směnky změnou textu vznikla listina neplatná. Spíše se bude jednat o případy neúmyslného zničení, poškození či jiná ztráta směnečné listiny. Pak přichází v úvahu nahrazení směnečné listiny prostřednictvím umoření.¹³⁷ V neposlední řadě jsou možné změny směnečné listiny,

¹³⁶ KOVARÍK, Zdeněk. *K dokazování o pravosti podpisu směnky*. Právní rozhledy, roč. 2000, č. 8. ISSN 1210-6410. s. 267.

¹³⁷ CHALUPA, Radim. *Zákon směnečný a šekový, komentář 2. vydání*. Praha: Linde, 2006. 624 s. ISBN 80-7201-570-2. s. 495.

kteře neovlivňují její platnost. Podle zákona směnečného a šekového je pro osobu závazné znění směnečné listiny v okamžiku, kdy na něj připojí svůj podpis a pozdější změny textů jsou závazné pouze pro osoby, které připojily svůj podpis až pro jejich provedení. Výše uvedené je potvrzeno v ustanovení čl. I § 69 ZSS.

§ 69

Byl-li změněn text směňky, jsou ti, kdož se podepsali na směňku po této změně, zavázáni podle změněného textu; ti, kdož se podepsali dříve, jsou zavázáni podle textu původního.

Připustnost námitky směnečného omylu není jednoznačně vymezená. Omyly v jednání se rozlišují na skutkové a právní. Právní omyl v jednání je téměř vyloučen zásadou vyjadřující, že neznalost práva nikoho neomlouvá a těžko si představit v rámci směnečných vztahů situaci, která by splňovala znaky právního omylu omluvitelného. Skutkový omyl by za určitých okolností přicházel v úvahu (směnečná listina „podstrčená“ k podpisu¹³⁸), ale ve většině jiných případů bude vyloučen už jen z hlediska formalisticky pojatých směnečných vztahů. Není vyloučeno užití kauzální námitky namísto omylu ve směnce, mezi těmito kategoriemi existuje souvislost. Ke kauzálním námitkám více v následující kapitole. Pro doplnění, zákonný podklad výše uvedených tvrzení tvoří ustanovení § 583 NOZ an.

§ 583

Jednal-li někdo v omylu o rozhodující okolnosti a byl-li v omyl uveden druhou stranou, je právní jednání neplatné.

O zastupování ve směnečných vztazích bylo pojednáno v předchozích kapitolách. Pro doplnění v souvislosti s námitkami je podstatné, že zavazovat jinou osobu než sám sebe je připuštěno, což vyplývá z ustanovení čl. I § 8 ZSS. V případě překročení nebo absence oprávnění k zastupování, může použít tuto námitku osoba, za kterou bylo vneseno rukojemské nebo jiné směnečné prohlášení na směnečnou listinu.¹³⁹

V neposlední řadě námitka proti směnečnému věřiteli spočívající v tvrzení nedostatku jeho aktivní legitimace. Tento nedostatek souvisí s nabytím směňky ve zlé víře. Lze uplatňovat vedle námitek i právo na vydání směnečné listiny.¹⁴⁰

¹³⁸ Nicméně autorka si nedovede představit, jak by se taková situace dokazovala s výjimkou svědecké výpovědi osoby, která se jednání dopustila.

¹³⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 22. srpna 2006 sp. zn. 29 Odo 459/2005.

¹⁴⁰ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Směňka a šek v České republice*. 6. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. 664 s. ISBN 978-7400-402-5. s. 137.

3.7.5 Osobní (kauzální) námitky a jejich uplatnění

Kategorii osobních námitek lze užít v případě formálně i materiálně platné směnky, protože představují námitky, které nevychází přímo ze směnečné listiny, ale naopak z určitého mimosměnečného vztahu, který jistým způsobem souvisí se vztahem směnečným. Jsou založeny na osobním vztahu dlužníka a věřitele, nikoliv jiných osob (účastníků směnečných vztahů) a z toho také vyplývá nemožnost užití kauzální námitky vůči jinému majiteli směnky, který není účastníkem tohoto mimosměnečného vztahu.¹⁴¹ Možnost uplatnění námitek je k dispozici v souladu s ustanovením čl. I § 17 ZSS.

§ 17

Kdo je žalován ze směnky, nemůže činit majiteli námitky, které se zakládají na jeho vlastních vztazích k výstavci nebo k dřívějším majitelům, ledaže majitel při nabývání směnky jednal vědomě na škodu dlužníka.

Problematikou, co se rozumí pod pojmem vědomé jednání na škodu dlužníka, se zabýval Nejvyšší soud České republiky v rozsudku ze dne 29. dubna 2013, sp. zn. 29 Cdo 799/2011, v němž došel k následujícím závěrům: „V právní teorii není pochyb o tom, že výjimkou z pravidla obsaženého v ustanovení čl. I. § 17 ZSS je pouze okolnost, kdy nový majitel jedná při nabývání směnky vědomě ke škodě dlužníka, přičemž subjektivní vztah nového majitele k převodu musí být dán již v okamžiku, kdy směnku nabývá. Aby byl dán předpoklad vědomého nabývání ke škodě dlužníka, stačí, když nabyvatel má nutně představu o tom, jaké kauzální námitky se mohou dlužníkům nabízet, přičemž jeho představa musí být zcela určitá, vztahující se ke konkrétnímu kauzálnímu vztahu. Musel by tedy vědět, o jaký zcela jedinečný kauzální vztah jde a jaké námitky s ohledem na jeho obsah, vzhledem ke konkrétním pro právě tento jednotlivý vztah určitým právům a povinnostem, přicházejí zcela konkrétně v úvahu; jinými slovy musí znát konkrétní okolnosti zajištěného kauzálního vztahu.“

Mezi osobní námitky se řadí námitky kauzální a námitky doplnění blankosměnky v rozporu se smlouvou o vyplnění. Kauzální námitky představují tvrzení, že dlužník majiteli směnky nedluží. Dále k nim patří námitka zaplacení směnky, zaplacení dluhu zajištěného směnkou, započtení, tvrzení, že dlužník opatřil směnku svým podpisem bezdůvodně nebo že se nejedná o dluh, protože směnka nebyla podepsána žalovaným.

¹⁴¹ CHALUPA, Radim. *Zákon směnečný a šekový*, komentář 2. vydání. Praha: Linde, 2006. 624 s. ISBN 80-7201-570-2. s. 510.

S ohledem na povahu kauzálního vztahu, který je podkladem pro vznik vztahu směnečného, lze rozpoznat několik funkcí směnky. V souvislosti s případným použitím námitek nenastanou komplikace s podkladovým kauzálním vztahem v případě, že se jedná o směnku s funkcí k placení (tzv. směnky pro soluto) nebo jako nástroj placení (tzv. směnky pro solvendo). V případě prvého kauzální vztah zaniká vystavením směnky a tedy dále už zůstávají jen směnečné vztahy. Varianta druhá je ošetřena existencí ustanovení § 1909 NOZ.

§ 1909

Použil-li dlužník ve shodě se smlouvou jako prostředek placení směnku, nemá vystavení směnky vliv na trvání peněžitého dluhu, ale věřitel může na dlužníku požadovat plnění dluhu, jen nemohl-li dosáhnout splnění ze směnky; pokud však věřitel splnění dosáhl, považuje se dluh za splněný již vystavením směnky.

Výše uvedené ustanovení se ovšem neaplikuje v případě tzv. zajišťovacích smenek, proto není vyloučen vznik komplikovanější situace v případě směnky plnící tuto funkci. Důvodem je samostatnost směnečného vztahu a skutečnost, že okruh osob, kterým náleží námitky ze zajištěného vztahu, je omezený. V situaci, kdy platí totožnost účastníků směnečného i mimosměnečného vztahu, jsou žalovanému (dlužníku) k dispozici veškeré kauzální námitky. Jak již bylo výše zmíněno, námitky lze použít i mimo totožnost obou vztahů, pokud „nový“ majitel při nabývání směnky jednal vědomě na škodu dlužníka. Je nezbytné, aby žalovaný (dlužník) dokázal, že při nabývání směnky nový „věřitel“ věděl o dlužníkových námitkách a vědomě jednal tak, aby dlužníka poškodil.¹⁴²

Směnečný rukojmí představuje dlužníka ze směnky, který je zavázán stejně jako ostatní dlužníci solidárně a nerozdílně. Rovněž on má ale právo se bránit využitím námitek proti plnění ze směnky, nicméně má převážně povinnost také tvrzené námitky dokázat¹⁴³, pokud jde o obranu proti vydání směnečného platebního rozkazu v rámci soudního řízení. Jak již bylo zmíněno, formální námitky jsou mu k dispozici bez omezení, materiální námitky mu v zásadě také svědčí. Podstatná je nyní otázka kauzálních námitek a jejich uplatnitelnosti směnečným rukojmím. Je vůbec možné, aby směnečnému rukojmí náležely kauzální námitky za podmínek, že směnečné rukojemství

¹⁴² KOTÁSEK, Josef. *Směnka a její kauza*. Právní rozhledy. Praha: Beck, 1997, roč. 6, č. 12, s. 615. ISSN 1210-6410.

¹⁴³ Obvykle nese důkazní břemeno žalovaný, výjimečně tomu může být naopak – viz. předchozí kapitoly.

zajišťuje zaplacení směnky a nemá samo o sobě žádný poměr ke kauzálnímu vztahu, který je podkladem/důvodem vystavení směnky.¹⁴⁴

V případě, že by směnečný rukojmí měl v úmyslu bránit se plnění ze směnky prostřednictvím kauzálních námitek, musel by být zároveň účastníkem mimosměnečných, nejčastěji smluvních vztahů¹⁴⁵, které jsou podkladem kauzálních námitek. Z mimosměnečné smlouvy musí vyplynout uplatnitelnost kauzálních námitek. Mimosměnečnou smlouvu řadíme mezi inominátní smlouvy, jejichž obsah musí prokázat ten, kdo tvrdí její existenci a obsah. Bez mimosměnečného vztahu nepřichází v úvahu pozdější uplatnění avalátových námitek rukojmím. Rukojemským prohlášením se směnečný ručitel nestává automaticky účastníkem vztahů „svého“ avaláta.¹⁴⁶

Výše uvedené postavení směnečného ručitele v souvislosti s kauzálními námitkami jen potvrzuje rozsáhlá a jednotná rozhodovací soudní praxe. V souladu s touto rozhodovací praxí jsou i následující rozhodnutí soudů. Prvním z nich je usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 19. září 2012, sp. zn. 29 Cdo 3058/2011, jehož součástí je níže uvedená argumentace.

„Současně zdůraznil, že případná neobratnost, nedbalost, netaktičnost ani neodbornost při vymáhání kauzální pohledávky, respektive při vymáhání nároků ze směnky proti jiným směnečným dlužníkům, není důvodem pro to, aby směnečný rukojmí odmítl plnit ze směnky a uplatnění nároku ze směnky vůči žalovanému neshledal ani rozporným s dobrými mravy.“

Dále se v souladu s výše uvedeným vyjadřuje Nejvyšší soud České republiky rozsudku ze dne 23. května 2012, sp. zn. 29 Cdo 478/2010.

„K námitce, že směnkou zajištěná pohledávka ze smlouvy o půjčce, poskytnuté prvnímu žalovanému, již byla zaplacena, odvolací soud konstatoval, že druhá žalovaná není jako směnečný rukojmí akcesorickým dlužníkem a námitky, jež nevyplývají z jejich vlastních vztahů k žalobci jako majiteli směnky, jí proto nepřísluší (čl. I. § 17, § 30 a § 32 směnečného zákona).“

¹⁴⁴ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Úskalí směnečného rukojemství – akcesoričnost a subsidiarita směnečných avalů*. Bulletin advokacie, roč. 2003, č. 1, s. 66.

¹⁴⁵ Může jít o směnečnou smlouvu tvořící základ pro směnečné rukojemství, ale nejenom, smluvní ujednání může vzniknout i později.

¹⁴⁶ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Úskalí směnečného rukojemství – akcesoričnost a subsidiarita směnečných avalů*. Bulletin advokacie, roč. 2003, č. 1, s. 66.

Zatím byly zmíněny kauzální námitky závislé na osobě avaláta. Není ovšem vyloučena situace, kdy ve směnečných vztazích se stane směnečný rukojmí dlužníkem vůči věřiteli a zároveň v rámci jiného závazkového vztahu je postavení zcela opačné. Musí se jednat o vzájemně započitatelné pohledávky. Za těchto podmínek je možné uplatnit námitku započtení.¹⁴⁷

To samé ohledně kauzálních námitek směnečného rukojmí proti placení za směnku platí i v opačné situaci, kdy rukojmí za směnku zaplatí a sám získává právo požadovat plnění ze směnky na avalátovi a dalších jemu zavázaných dlužnících. Avalát a jeho předchůdci mohou mít proti nárokům směnečného rukojmí k dispozici kauzální námitky. Opět by podkladem pro přípustnost jejich užití měl být kauzální vztah, jehož účastníky jsou právě směnečný rukojmí a dlužník, po kterém je požadováno plnění. Nesmí se jednat o námitky ve spojitosti s jiným účastníkem směnečných vztahů, ledaže by tato možnost byla připuštěna ujednáním mezi daným dlužníkem a rukojmím.¹⁴⁸

Závěrem by autorka shrnula výše zmíněné. Pokud se pomine nabytí majitelem směnky jednajícím ve zlé víře nebo uplatnění „speciální“ kauzální námitky nezávislé na avalátovi, nemůže směnečný rukojmí uplatňovat kauzální námitky avaláta, pokud nemá s majitelem požadujícím plnění ze směnky, uzavřenou smlouvu, která by to umožňovala. Pro uplatnění námitky je nezbytné propojení rukojemského závazku s kauzálním vztahem. Směnečný rukojmí, aby mu bylo umožněno uplatnění kauzálních námitek proti nárokům majitele směnky, je třeba, aby usiloval o přímou mimosměnečnou úpravu vztahů rukojemského závazku s každým majitelem směnky¹⁴⁹. Důkazní břemeno nese zpravidla směnečný rukojmí (resp. ten, kdo uplatňuje námitky na základě mimosměnečného vztahu).¹⁵⁰

¹⁴⁷ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Úskalí směnečného rukojemství – akcesoričnost a subsidiarita směnečných avalů*. Bulletin advokacie, roč. 2003, č. 1, s. 66.

¹⁴⁸ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Úskalí směnečného rukojemství – akcesoričnost a subsidiarita směnečných avalů*. Bulletin advokacie, roč. 2003, č. 1, s. 67.

¹⁴⁹ Vzhledem k tomu, že pro směnku je typická její samostatná povaha, tak i zajišťovací směnku bude možné převádět, proto se nabízí otázka, jak moc je to v praxi reálné či nereálné.

¹⁵⁰ BITTMAN, Luboš. *Směnečné rukojemství na zajišťovací směnce*. [online] 2013.[cit. 4. 11.2013] Dostupné z: <http://www.elaw.cz/cs/obchodni-pravo/765-smenecne-rukojemstvi-na-zajistovaci-smence.html>

3.8 Směnečný ručitel a placení za směnku

Pokud se směnečnému rukojmí nepodaří úspěšně ubránit povinnosti platit za směnku v rámci námitkového řízení, je povinen majiteli za směnku zaplatit. Povahu placení směnečným rukojmím mimo jiné určuje skutečnost, že směnečné rukojemství představuje pouze zajišťovací závazek pro zaplacení směnky. V případě, že za směnku platí rukojmí, jde o úhradu směnky nesplacené při její splatnosti. Majiteli směnky, který požaduje její vyplacení na směnečném rukojmí, přísluší právo požadovat peněžitou sumu v souladu s ustanovením čl. I § 48 odst. 1 ZSS, ať již se jedná o přímý nebo nepřímý postih.¹⁵¹

§ 48

(1) Majitel může postihem žádat:

- 1. směnečný peněz, pokud nebyla směnka přijata nebo zaplacená, s úroky, byly-li ujednány;*
- 2. šestiprocentní úroky ode dne splatnosti;*
- 3. útraty protestu a podaných zpráv, jakož i ostatní útraty;*
- 4. odměnu ve výši jedné třetiny procenta směnečného peníze nebo v nižší dohodnuté výši.*

Nikoliv pokaždé však bude požadováno, respektive přiznáno právo na všechny čtyři složky směnečné sumy, které je v rámci postihu možné požadovat¹⁵².

Při placení za směnku má rukojmí nárok na vydání směnečné listiny, protestní listiny a potvrzení o zaplacení za směnku. Směnečná listina pak slouží především jako legitimace pro regresní nárok směnečného rukojmí. Protestní listina, pokud byl protest vykonán, má smysl pouze v případě směnečných rukojmí za nepřímé dlužníky pro legitimaci, že byla zachována práva vůči nim. Potvrzením o zaplacení je možné opatřit samotnou směnečnou listinu¹⁵³ nebo jej sepsat samostatně.¹⁵⁴ Zákonným podkladem je zde ustanovení čl. I § 50 ZSS.

§ 50

¹⁵¹ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Úskalí směnečného rukojemství – akcesoričnost a subsidiarita směnečných avalů*. Bulletin advokacie, roč. 2003, č. 1, s. 56 – 57.

¹⁵² Pokud na příklad nevzniknou náklady spojené s vykonáním protestu, nelze požadovat útraty protestu dle ustanovení čl. I § 1 bod 3 ZSS.

¹⁵³ Neboli kvitance.

¹⁵⁴ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Úskalí směnečného rukojemství – akcesoričnost a subsidiarita směnečných avalů*. Bulletin advokacie, roč. 2003, č. 1, s. 57 – 58.

(1) Každá osoba směnečně zavázaná, proti níž se vykoná nebo může vykonat postih, může se domáhat, aby jí při zaplacení postihové částky byla vydána směnka s protestem a potvrzený účet.

(2) Každý indosant, který směnku vyplatil, může škrtnout svůj indosament a indosamenty po něm následující.

Jak je zvykem u jiných dlužníka, směnečnému rukojmí naopak nelze doporučit škrtnutí nebo jiný pokus o odstranění jeho podpisu ze směnečné listiny po zaplacení za směnku. Tento podpis je totiž dokladem pro výkon regresních nároků směnečným rukojmím.¹⁵⁵

Jisté komplikace s sebou může přinést, pokud se směnečný rukojmí zavázal jen za část směnečné sumy a tu také v souladu se svým závazkem vyplatil. Hodnota směnečného závazku je v takovém případě nižší než směnečné sumy. Částečným placením za směnku ve výši svého dluhu dojde ke splnění závazku směnečného rukojmí. Směnka jako celek je ale uspokojena jen částečně. Protože směnečný rukojmí má regresní nárok vůči určitým dalším osobám na směnce podepsaným, nepostačí jako komplexní zákonný základ pro všechny možné situace ustanovení čl. I § 39 ZSS. Toto ustanovení naopak bez dalšího řeší částečný akcept směnečníka.

§ 39

(1) Směnečník může při placení směnky žádat, aby mu byla vydána opatřená potvrzením majitele o placení.

(2) Majitel nesmí odmítnout placení částečné.

(3) Při částečném placení se může směnečník domáhat, aby toto placení bylo na směnce vyznačeno a aby mu bylo o něm vydáno potvrzení.

Výše uvedené ustanovení je zákonným základem i pro částečné plnění směnečným rukojmí, nicméně samo o sobě dostačujícím zákonným rámcem není. Na dané vztahy je nutno aplikovat navíc ustanovení čl. I § 51 ZSS.

§ 51

Při postihu po částečném přijetí může se ten, kdo zaplatí částku, pro kterou nebyla směnka přijata, domáhat, aby toto placení bylo na směnce vyznačeno a jemu o tom vydáno potvrzení. Mimo to musí mu majitel vydat ověřený opis směnky a protest, aby umožnil další postih.

¹⁵⁵ KOVAŘÍK, Zdeněk. Úskalí směnečného rukojemství – akcesoričnost a subsidiarita směnečných avalů. Bulletin advokacie, roč. 2003, č. 1, s. 58.

Teprve spojení těchto dvou ustanovení vytváří zákonný rámec pro řešení částečného vyplacení směnky směnečným rukojmím. Ani tak se ale nejedná o zcela vyčerpávající právní úpravu. Směnečný rukojmí se zaplacením za směnku, byť ne celé směnečné sumy, jejímu majiteli vyvazuje. Jeho závazek je splněn a to samé platí pro ostatní směnečné dlužníky v rozsahu zaplacené částky. Za zbylou část směnečné sumy zůstávají ostatní dlužníci zavázáni majiteli směnky. Pro výkon práv ve věci části směnečné sumy nesplacené rukojmím zůstává stávajícímu majiteli směnečná listina v jeho rukách. Směnečný rukojmí může požadovat vyznačení jeho částečné platby za směnku¹⁵⁶. Může se zdát sporné, kdo si ponechá protestní listinu v případě, že se jedná o směnečného rukojmí zaručujícího se za nepřímého dlužníka. Listina zůstává opět v rukou stávajícího majitele směnky. Řešení se nabízí v podobě opatření výpisu z knihy protestů k prokázání nároků směnečného rukojmí. Výkon regresních práv směnečného rukojmí, který zaplatil za směnku v rozsahu svého závazku, je zajištěn na základě jeho práva na vydání opisu směnečné listiny s dovětkem, že je mu umožněno uplatnění regresních nároků. Pokud by se zde naznačená situace zdála snadno řešitelná¹⁵⁷, je nutno dodat, že se jedná o nejméně komplikovanou situaci, na níž je cílem ukázat princip postupu účastníků.¹⁵⁸

3.9 Právo regresu směnečného ručitele

Směnečný rukojmí, který splní v souladu s výší svého závazku za směnku z části nebo zcela, získává právo dalšího postihu (regresu). Se svým právem regresu se může obrátit na avaláta nebo jeho předchůdce na směnce. Přichází v úvahu soudní a také mimosoudní výkon práv, pokud k tomu existují předpoklady. V rámci soudního postihu má směnečný rukojmí k dispozici žalobu s návrhem na vydání směnečného platebního rozkazu stejně tak jako každý jiný majitel směnky.¹⁵⁹

Pokud by směnečnému rukojmí s právem regresu nevyhovovalo domáhat se plnění na avalátovi nebo jeho předchůdcích, je otázkou, zda by svůj nárok mohl převést na další osobu. Právo směnečného rukojmí na výkon dalšího postihu je spojen se směnečnou

¹⁵⁶ V podobě kvitance přímo na směnečnou listinu nebo/a formou mimosměnečného zápisu.

¹⁵⁷ Vztahy mohou být mnohem komplikovanější, když se na příklad zaváže více účastníků směnečných vztahů pouze částečně.

¹⁵⁸ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Úskalí směnečného rukojemství – akcesoričnost a subsidiarita směnečných avalů*. Bulletin advokacie, roč. 2003, č. 1, s. 59 – 60.

¹⁵⁹ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Úskalí směnečného rukojemství – akcesoričnost a subsidiarita směnečných avalů*. Bulletin advokacie, roč. 2003, č. 1, s. 62 – 63.

listinou. Tedy převod tohoto práva musí být nezbytně spojen s dispozicí s touto listinou. Při plnění částečném nemá směnečný rukojmí k dispozici směnečnou listinu. Pokud směnečný rukojmí nedisponuje bez ohledu na důvody směnečnou listinou, není možný ani převod jeho práv na jinou osobu. Opis směnky slouží pouze jako důkazní prostředek. Jeho prostřednictvím nelze právo dalšího postihu.¹⁶⁰

Pokud má směnečnou listinu ve svém držení směnečný rukojmí, nelze než mu přiznat právo s ní disponovat. Pokud mu přísluší právo jako majiteli směnky (zaplatil za tuto směnku), má bezpochyby právo uspokojit svoji pohledávku mimo jiné převodem směnky na jinou osobu. Na směnečné listině musí být vyznačeno¹⁶¹, že byla vyplacena směnečným rukojmím a tudíž mu náleží práva jako majiteli směnky.

Směnka může být převedena smlouvou o postoupení pohledávky nebo rubopisem v závislosti na jejím druhu. Rektasměnka převedená smlouvou nezpůsobuje další komplikaci ve směnečných vztazích. Naopak u převodu rubopisem je situace složitější. Pokud již směnka nepatří remitentovi, je opět potřeba, aby bylo ze směnečné listiny patrné, kdo je osobou oprávněnou k regresu. Je-li oprávněnou osobou směnečný rukojmí, musí dojít ke kvitanci směnky. Zároveň v případě, že se na směnečné listině nachází již indosamenty, je třeba odstranit¹⁶² všechny rubopisy, které následují za popisem avaláta¹⁶³. Výše uvedené úkony slouží k upevnění legitimace směnečného rukojmí jako postihovatele.¹⁶⁴

¹⁶⁰ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Úskalí směnečného rukojemství – akcesoričnost a subsidiarita směnečných avalů*. Bulletin advokacie, roč. 2003, č. 1, s. 63 – 64.

¹⁶¹ V podobě tzv. kvitance.

¹⁶² Zpravidla se odstraňují škrtnutím.

¹⁶³ Včetně jeho případného rubopisu.

¹⁶⁴ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Úskalí směnečného rukojemství – akcesoričnost a subsidiarita směnečných avalů*. Bulletin advokacie, roč. 2003, č. 1, s. 63 – 64.

4 ZÁVĚR

Pro oblast směnečného práva, do které patří institut směnečného rukojemství, je typická značná míra formalismu a přísnosti. „Směnečná přísnost“ je opodstatněně velice výstižným a zažitým spojením. Na výše zmíněných principech je postavena právní úprava směnečného rukojemství. Rovněž představují pravidlo pro výklad právních norem upravujících směnečné rukojemství. Z pohledu všech účastníků směnečných vztahů včetně směnečného (ručitele) rukojmí je na místě je zvýšená obezřetnost při vstupování do těchto relací. Neznalost práva (zákona) nikoho neomlouvá je ostatně starou, nikoli zastaralou zásadou známou již z římského práva, na které je postavena konstrukce celého právního řádu.

Závěrem této práce je nezbytné shrnout a zhodnotit zjištění, která tvoří výstup této práce. Směnečné rukojemství lze rozlišit na jednání před vznikem rukojemského prohlášení a jednání účastníků vztahu po jeho vzniku. Základním předpokladem vzniku platného rukojemského prohlášení je formálně platná směnka, tedy taková listina, na které nechybí žádná podstatná náležitost. Chybějící podstatná náležitost, pokud zákon nestanoví jinak, způsobuje neplatnost směnky jako celku. Z toho vyplývá i význam a vliv na postavení směnečného ručitele (rukojmí). Pokud je neplatná směnka jako celek, nemůže ani směnečného ručitele (rukojmí) zavazovat jím učiněné rukojemské prohlášení. Zákon č. 191/1950 Sb., směnečný a šekový doplňuje taxativní výčet náležitostí směnky zákonnými domněnkami pro případ absence určitých náležitostí. Autorka se přiklání k názoru, že se jedná o přiměřené oslabení směnečného formalismu (přísnosti) v takové míře, že je zachován specificky přísný ráz směnečného práva.

Nyní již přímo k podmínkám vzniku směnečného rukojemství spojeným s rukojemským prohlášením a osobou směnečného ručitele (rukojmí). Způsobilost převzít rukojemský závazek se řídí obecnými právními předpisy. Neexistuje žádná speciální právní úprava pro směnečné rukojemství. Absenci speciální úpravy autorka nepovažuje za nedostatek. Z důvodu „náročnosti“ směnečných vztahů by se nabízelo na příklad zvýšit věkovou hranici pro způsobilost vlastním jednáním převzít ručitelství (rukojemský) závazek. Nicméně s dovršením osmnáctého roku věku je převážně spojeno nabytí odpovědnosti obecně (vyjma odpovědnosti trestně – právní) a povědomí prakticky celé veřejnosti o této skutečnosti. Narušení právní jistoty by bylo neúměrné. Autorka neshledala ani

žádné jiné důvody pro zvláštní právní úpravu způsobilosti účastníků směnečných vztahů.

U samotného rukojemského prohlášení jsou z jistého pohledu zákonné požadavky na formální náležitosti minimální. Postačí podpis na líci směnky, který je prostřednictvím zákonné domněnky považován za rukojemské prohlášení. Požadavek na znalost speciální právní úpravy je zde ale opět značný, ačkoli ne z důvodu jejího rozsahu a mnohosti formálních požadavků. Spíše naopak. Autorka si neuvědomuje, že by se podobným způsobem dala vyjádřit vůle zaručit se za obecný závazkový vztah. Projevem vůle je pouze umístění podpisu na směnečnou listinu. Přesto každý by měl svým podpisem „šetřit“ a dbát případných následků, než ho kamkoliv umístí.

Konečně obvykle dojde k další fázi, kdy nastává splatnost směnky a je pravděpodobné, že oprávněná osoba se určitým způsobem značně domáhá svých práv z listiny. Pokud za směnku není řádně a včas zapláceno osobou (osobami) k tomu primárně určenou (určenými), může směřovat výkon práv vůči směnečnému ručiteli (rukojmí). Přitom osobou, která nesplnila svůj závazek nemusí být avalát. Mimo jiné tento fakt koresponduje s omezeně akcesorickou povahou směnečného rukojemství. Naopak lze hovořit o plně akcesoričké povaze vůči směnce jako celku, s čímž se autorka ztotožňuje. Plná akcesoričnost vzhledem ke směnce a abstraktní povaha směnky s sebou mimo jiné přináší snadnou převoditelnost směnky a s ní i rukojemského závazku. Nový věřitel (majitel) směnky se tudíž nemusí obávat snížení její hodnoty, což by mělo být vnímáno pozitivně z pohledu větší míry právní jistoty.

Pro uspořádání práv a povinností účastníků směnečně - rukojemského vztahu je typická nerovnováha. Obecně platné pro všechny směnečně závazkové vztahy upravené v zákoně směnečném a šekovém, je výhodnější postavení směnečného věřitele oproti směnečnému dlužníkovi. Jak již bylo zmíněno, významným právem věřitele je požadovat zaplacení směnečné sumy. Naproti tomu stojí skupinu práv, která náleží směnečným dlužníkům a jejichž prostřednictvím se lze bránit plnění ze směnky. V případě, že je plnění požadováno po směnečném ručiteli (rukojmí), pak tato práva samozřejmě náleží i jemu

V tomto směru jsou nejvíce problematické kauzální námitky a možnost jejich uplatnění směnečným ručitelem (rukojmím). Jak ukázala judikatura, pokud neexistuje mimosměnečné ujednání, ze kterého vyplyne uplatnitelnost námitek, směnečný rukojmí

se jimi nemůže bránit plnění ze směnky. Uplatnitelnost kauzálních námitek koriguje pouze možnost užít je vždy, pokud věřitel jednal při nabývání směnky ve zlé víře. Při zkoumání uplatnitelnosti kauzálních námitek došla tedy autorka k názoru, že postavení směnečného ručitele (rukojmí) je značně nevýhodné. Přesto se autorka přiklání k závěru, že ochrana práv a oprávněných zájmů směnečného ručitele (rukojmí) je dostačující a spravedlivá. Za nejsilnější argument pro toto tvrzení, považuje snahu zákonodárce o omezení užívání směnek „laiky“, tedy skupinu osob, od kterých lze jen stěží spravedlivě požadovat a především očekávat znalost aspektů a možných důsledků přebrání rukojemského závazku. Konkrétně se jedná o skupinu spotřebitelů a zákaz užívání směnky v souvislosti se spotřebitelským úvěrem. V podnikatelské sféře naopak je taková znalost předpokládána a není důvod pro posilování jejich ochrany. Autorka se domnívá, že směnka vznikla v souvislosti s obchodem a v této oblasti by měla být také využívána.

Uplatňování námitek může probíhat v rámci soudního řízení, jehož cílem je vydání směnečného platebního rozkazu a námitky tvoří obranu dlužníka proti jeho vydání. Došlo k významné změně právní úpravy a sice prodloužení lhůty pro jejich uplatnění. Autorka se přiklání k názoru, že prodloužení lhůty pro podávání námitek je správným krokem, který nenarušuje právní jistotu ani specifickou povahu směnky a přitom výrazným způsobem přispěje k ochraně práv dlužníka.

Aktuální právní úpravu směnečného rukojemství v zákoně směnečném a šekovém lze oprávněně považovat za kvalitní. Autorka se domnívá, že žádných zásadních novelizací není třeba. Obecně si ovšem vzhledem k „náročnosti“ a specifičnosti směnečných vztahů dovolí tvrdit, že by směnečné právo mělo být co nejvíce upraveno jako pozitivní právo, aby bylo uživatelům směnek umožněno co nejsnadnější seznámení se s ním, nikoli jen v rámci judikatury. Jako příklad by autorka uvedla právní úpravu regresního výkonu práv směnečným rukojmím (dlužníkem), které by bylo vhodné v zákoně směnečném a šekovém vhodným způsobem doplnit. To už by bylo úkolem našich jistě schopných zákonodárců.

5 SEZNAM ZKRATEK

„NOZ“	Zákon číslo 89/2012 Sb., občanský zákoník.
„OSŘ“	Zákon číslo 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.
„Sb.“	Sbírka zákonů.
„ZSS“	Zákon číslo 191/1950 Sb., směnečný a šekový, ve znění pozdějších předpisů.

6 POUŽITÉ ZDROJE

Knižní díla:

- FIALA, Josef, a kolektiv. *Občanské právo hmotné*, 3. opravené a doplněné vydání. Brno: Doplněk, 2002. 438 s. ISBN 80-7239-111-9.
- CHALUPA, Radim. *Základy směnečného práva*, 2. rozšířené vydání. Praha: Linde, 2008. 320 s.. ISBN 978-80-7201-716-4.
- CHALUPA, Radim. *Zákon směnečný a šekový*, komentář 2. vydání. Praha: Linde, 2006. 624 s. ISBN 80-7201-570-2.
- KOTÁSEK, Josef, POKORNÁ, Jarmila, RABAN, Přemysl a kolektiv. *Kurs obchodního práva: Právo cenných papírů*. 4. vydání. Praha: C.H.Beck, 2005. 728 s. ISBN 80-7179-855-X.
- KOTÁSEK, Josef. *Směnečné právo - komentář k čl. I zákona směnečného a šekového*. 1. vydání. Praha: Prospektrum, 2006. 319 s. I. ISBN 80-7175-136-7.
- KOTÁSEK, Josef. *Námítky směnečných dlužníků*. 1. vydání. Brno: Tribun EU, 2007. 115 s. ISBN 978-80-903744-7-8.
- KOVAŘÍK, Zdeněk. *Zákon směnečný a šekový: komentář*. 5., doplněné vydání Praha: C.H. Beck, 2011. 448 s. ISBN 978-80-7400-385-1.
- KOVAŘÍK, Zdeněk. *Směnka a šek v České republice*. 6. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. 664 s. ISBN 978-7400-402-5.

Časopisecká díla:

- KOTÁSEK, Josef. *Akceptace směnky*. Časopis pro právní vědu a praxi. Brno: Masarykova univerzita. 2001, roč. 9, č. 4, s. 385-389. ISSN 1210-9126.
- KOTÁSEK, Josef. *Směnečné rukojemství*. Právní rozhledy. Praha: Beck, 2000, roč. 8, č. 4, s. 138-143. ISSN 1210-6410.
- KOTÁSEK, Josef. *Směnka a její kauza*. Právní rozhledy. Praha: Beck, 1997, roč. 6, č. 12, s. 615. ISSN 1210-6410.
- KOVAŘÍK, Zdeněk. *Důsledky promlčení směnečných závazků*. Právní rozhledy, roč. 2001, č. 9. ISSN 1210-6410.
- KOVAŘÍK, Zdeněk. *K dokazování o pravosti podpisu směnky*. Právní rozhledy, roč. 2000, č. 8. ISSN 1210-6410.
- KOVAŘÍK, Zdeněk. *Úskalí směnečného rukojemství – akcesoričnost a subsidiarita směnečných avalů*. Bulletin advokacie, roč. 2002, č. 11 – 12, s. 55 – 63.
- KOVAŘÍK, Zdeněk. *Úskalí směnečného rukojemství – akcesoričnost a subsidiarita směnečných avalů*. Bulletin advokacie, roč. 2003, č. 1, s. 56 – 67.
- SADECKÝ, Lukáš. *Směnečné rukojemství pohledem avala (avalisty)*, Právní rozhledy, roč. 2010, č. 12, s. 424 - 427.

Elektronické zdroje:

- BITTMAN, Luboš. *Směnečné rukojemství na zajišťovací směnce*. [online] 2013. Dostupné z:
 - <http://www.elaw.cz/cs/obchodni-pravo/765-smenecne-rukojemstvi-na-zajistovaci-smence.html>
- NOVOTNÝ, Ludvík, PERTHENOVÁ, Kateřina. *Byla třídní lhůta k podání námitek proti směnečnému platebnímu rozkazu za všech okolností opravdu protiústavní?* [online] 2013. Dostupné z:
 - <http://www.epravo.cz/top/clanky/byla-tridenni-lhuta-k-podani-namitek-proti-smenecnemu-platebnimu-rozkazu-za-vsech-okolnosti-opravdu-protiustavni-89847.html>

- Důkazní síla soukromé listiny. [online] Dostupné z:
<http://www.epravo.cz/top/soudni-rozhodnuti/dukazni-sila-soukrome-listiny-60997.html?mail>

Judikatura:

- Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 16. října 2012 sp.zn. Pl. ÚS 16/12.
- Nález Ústavního soudu z dne 10. září 2009, sp. zn. III ÚS 3113/08.
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25. března 2003, sp. zn. 29 Odo 483/2002:
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 7. května 2003, sp. zn. 29 Odo 430/2002.
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 10. května 2005, sp. zn. 29 Odo 628/2004.
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 19. září 2007, sp. zn. 29 Cdo 1047/2007.
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 26. července 2007, sp. zn. 29 Odo 63/2006.
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 26. listopadu 2008, sp. zn. 29 Cdo 2988/2007.
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 24. května 2011, sp. zn. 29 Cdo 4150/2009.
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 24. listopadu 2009, sp. zn. 29 Cdo 1010/2009.
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 23. května 2012, sp. zn. 29 Cdo 478/2010.
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. dubna 2013, sp. zn. 29 Cdo 799/2011.
- Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 24. října 2000, sp. zn. 5 Cmo 342/2000.
- Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 25. dubna 2006 sp. zn. 5 Cmo 73/2006.

- Usnesení Nejvyššího soudu České republiky dne 27. ledna 2004, sp. zn. 29 Odo 842/2002.
- Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 31. 5. 2007 sp. zn. 29 Cdo 3711/2007.
- Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 23. listopadu 2005, sp. zn. 29 Odo 1261/2004.
- Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 1. srpna 2007, sp. zn. 29 Odo 721/2006.
- Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 19. září 2012, sp. zn. 29 Cdo 3058/2011

7 ABSTRAKT

Postavení ručitele ve směnečných vztazích

Směnečné rukojemství je spojeno s cenným papírem nazývaným směnka. Vedle možnosti použít směnku jako celek k zajištění pohledávek, existuje možnost zajistit pohledávku vtělenou do směnečné listiny a zvýšit hodnotu tohoto cenného papíru. Čistě směnečně – právní formou zajištění směnky je směnečné rukojemství. Postavení subjektu přebírajícího rukojemský závazek je věnována tato práce.

Základním cílem diplomové práce přiblížit směnečné rukojemství z právního pohledu a zhodnotit postavení ručitele ve směnečných vztazích z hlediska práv a povinností, která mu přísluší vůči směnečnému ručiteli (rukojmí) zejména vůči směnečnému věřiteli a dlužníkům (v případě regresu) v různých situacích a fázích.

Speciálním pramenem právní úpravy směnečného rukojemství je zákon směnečný a šekový, který se prolíná celou strukturou práce. Struktura této práce se skládá ze dvou základních částí. První část je věnována náležitostem směnky a důsledkům absence některé z jejích podstatných náležitostí pro postavení směnečného ručitele (rukojmí).

Druhá část práce je věnována směnečnému rukojemství. Vedle vývoje, právní úpravy, formálních a materiálních podmínek vzniku směnečné – rukojemského závazku je značný prostor věnován především vlastnostem směnečného rukojemství, které z něj dělají specifický nástroj zajištění směnečné pohledávky.

Další významnou součástí této práce představují jednání věřitele směrem ke směnečnému rukojmí a naopak, která mohou následovat, pokud poté, co u směnky ať již platné nebo neplatné, nastane její splatnost.

Přichází v úvahu jednání směnečného věřitele (majitele) směřujícího k výkonu směnečných práv, zejména práva požadovat plnění ze směnky. Směnečný ručitel (rukojmí) má možnost se bránit plnění ze směnky prostřednictvím námitek souvisejících se směnkou nebo vycházejících z mimosměnečných vztahů.

Poslední kapitola je věnována jednání poté, co směnečný ručitel za směnku zaplatí a stává se jejím majitelem s právem regresu (postihu).

The position of a guarantor (avalist) in relations regarding the bill of exchange

Aval is connected with a security called a bill of exchange. Besides the possibility to use the bill of exchange to secure debts, it is possible to ensure the debt embodied in the bill of exchange charter and increase its value. It is meant aval as the main theme of the thesis.

The main aim of the thesis is to introduce aval from a legal point of view and assess the status of the guarantor in bills of exchange relations from the point of view of his rights and duties, especially against s and debtors (in the case of regression) in different situations and phases.

The special source of legislation is the law of bills of exchange and checks that permeates the entire structure of the work. Structurally this work consists of two main parts. The first part is focused on legal formalities on bills of exchange charter and consequences in case of the absence of one of these essential formalities for the position of guarantor.

The second part is devoted to aval In addition to development, formal and material conditions necessary for the origin of the bill of exchange is considerable space devoted to characteristics of aval .

Another important part of this work represents creditors negotiations towards guarantor and vice versa, which may follow in case the bill of exchange is due regardless valid or invalid bill of exchange.

Primarily it is probable that the creditor (owner) applies his right for the payment of the sum stated in bill of exchange charter. Guarantor has the ability given by law to resist the payment of the bill of exchange by the objections related to bill of exchange or based on other relations.

Unsuccessful guarantor is obliged to pay for the bill of exchange, which also represents the next chapter of this work. The last chapter is focused on negotiations after the payment for the bill of exchange by guarantor, when he is newly in position of the owner of bill of exchange with all the legal rights